

E. Krásnohorská

Z našich luhů

C. k. dvorní litogr. A. Haase v Praze.

Snad se ti brzy poupě štěstí rozvije.

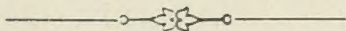
Z NAŠICH LUHŮ.

POVÍDKY ZE ŽIVOTA MLÁDEŽE.

VYPRAVUJE

ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ.

S barvotiskovým obrázkem.

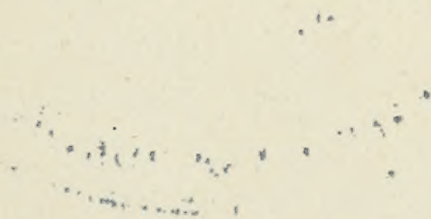
V PRAZE.

NAKLADATEL A. STORCH SYN, KNIHKUPEC.

Tisk Aloisa Wiesnera v Praze.

SVŮJ SVĚT.

I.

eště nikdy se Emouš tolik netěšil domů na prázdniny jako tenkráte, když mu rodiče dovolili, aby si přivezl s sebou nejlepšího svého přítele a spolužáka, Milana Navrátila. Samým očekáváním a přemýšlením na všecky nastávající radosti byli oba hoši zamlklí a nesmírně vážní, když usedli spolu do železničního vozu.

Cesta nebyla zvláště znamenitá půvabem krajin, naopak, rovina za rovinou míjela zdlouhavě, zřídka jen okrášlena jsouc nějakým návrším, starým hradem či kostelíkem anebo hájem.

Přece však byl Emouš hrd, když vysvětloval a jmenoval Milanovi místo za místem, mimo která s nimi uháněl parovůz, třeba to byla i nejobyčejnější vesnice v holých polích nebo nejnudnější venkovské městečko; Emoušovi byl každý potůček zajímavým, třeba letním vedrem vyschlý a špinavé močálové strouze podobný; Emouš věděl o každém, kde se pramen jeho prýští ze země, odkud a kudy se do něho vlévají potůčky jiné, a kam konečně vtéká. Tak mu byla povědoma každá říčka v Čechách se všemi místy při jejích březích; hory a pahorky, roviny i doliny, to všecko mělo pro něho nevýslovný půvab, i kdyby to bylo samý holý kámen nebo suché strniště bez nejmenší pří-

rodní krásy; Emouš ke všemu tomu nosil v hlavě jména jako v živém slovníku, a pokud mu bylo možno, vyhledával a přidružoval k nim čísla. Slovem, Emouš byl zeměpiscem z celé duše, a jakkoliv se rád učil všemu možnému, přece ze všeho nejvíce jej těšily vědomosti o podobě a vlastnostech naší zeměkoule, o rozloze, vzezření a povaze veškerých dílů světa i všech jejich krajin, nade vše pak krajin českých, mezi kterými se mu zdála nejznamenitější krajina ona, ve které ležela uprostřed řepových polí Daleňoves, jeho milé rodiště. Proto stále, když vykládal o místech poblíže trati, myslil při všem vlastně na Daleňoves jako na to nejlepší, co přijde naposled.

Mladý vykladač myslíval k témuž cíli také již dříve, když na každé prázdniny si jej vozíval otec domů a Emouš byl posluchačem jeho výkladů. Bylť pan Časný, otec Emoušův, občanem velmi probudilým a na svou krajinu hrdým; celé okolí daleko široko bylo mu povědomo svými dějinnými památkami, zvláště hojnými a znamenitými z dob husitských, ale přece již po několika letech nemíval Emoušovi cestou co vykládati, nýbrž sám naslouchával mnohým novým a dříve jemu neznámým věcem, které vykládal chlapec. Vodstvo i horstvo celé krajiny byly mu v pravdě neznámým světem, dokud mu Emouš svými zemězpyteckými vědomostmi neotevřel oči.

Milana Navrátila asi půl hodinky bavilo vypravování Emoušovo, ale brzy se mu začalo zdáti jednotvárným, i vytýkal mu v myšlénkách, že je nudný knihomol a že letošní prázdniny nebudou tak radostny, jak se byl na ně těšil. Měl zcela jiné úmysly nežli sbírati kaménky, zkoumati horniny a zpytovati běh každé mizerné strouhy; jeho tužbou horoucí byla puška, skutečná, prachem a broky nabitá puška, kterou hodlal o těchto prázdninách jistojistě dostati do svých rukou. Zobrazoval si nadšeně,

kterak nejdříve zkusí bouchnouti si na veverku nebo lasičku, potom na zajíce, možná že i na srnku, ba ideály jeho rostly od stanice ke stanici, a než dojeli na poslední, zdál se mu již parohatý jelen býti málo a začínal právě sníti o tom, že po pověstném posledním medvědu v Čechách mohl by se přece také ještě vyskytnouti nějaký potomek jeho zrovna u Daleňovsi.

Při těchto krásných představách hvízdl parostroj a vlak se zastavil. Emouš, hrd na to, že po prvé jel bez průvodu otcova jako samostatný cestující, s pohledem znalce ubíral se jistým krokem před nádraží, kde čekal již tatínkův kočí.

Emouš věděl, že otec ho očekávati nebude, neboť nebyl ani doma, byv nucen odcestovati někam za záležitostmi. Ač by byl tatínka srdečně rád uviděl a zlíbal, přece pocítil zvláštní uspokojení, že ho tu nebylo, a následkem toho on sám, Emouš, byl nejstarším mužským členem rodiny a mohl si naproti svému hostu důstojně hráti na hospodáře.

Jakkoliv celá krajina byla plochá a půvabu prosta, byla Daleňoves roztomilým místečkem a statek Časných nejpěknějším jeho koutkem. Líbeznosti dodávala tomu místu zeleň roztomilých luk, hojně protkaných malými stružkami a praménky, a bohatství křovin, stromových houští i ovocných sadů, ve kterých vypadaly čisté domky se svými červenými střechami jako živě zbarvené květy.

Na statku Časných však mizela bílá barva zdiva, ba částečně i červeň střech v samé zeleni; všecko tu bylo obrostlé buď pěstovanou révou neb aspoň divokým vínem, ba plot kolem zahrádky a besídka v ní kvetly skutečnými růžemi, letos již po třetí. Kdekoli bylo jen možno uchrániti před slepicemi a kůzlaty záhon květinový, všude na

statku tom vesele se pestřily květy nejrozmanitějších barev, s láskou pěstované jak pro krásu tak i pro potravu nesčíslným včeličkám, slunícím se tam v zlatých paprscích, samy jsouce jako zlaté.

A když se vešlo u Časných do světnic, zdálo se, že tam pokračují květinové záhony: tolik se tam batolilo dětí s červenými tvářičkami, a mezi nimi jako pravé sluníčko se usmívala jejich matka, paní Časná. Nyní si to vynahradila desateronásobně, že pro tu drobotinu ani nemohla jeti na nádraží uvítat Emouše. — Popadla si jej do náručí a nepustila ho od sebe, dokud si ho do syta nezlíbala a neprohlédla od hlavy až k patě, a teprv když se přesvědčila, že mu v Praze nikdo ani vlásku nezkřivil, dopřála mu zase svobody. Ale ani v největším tom líbání a vítání nezapomněla vlídnými úsměvy obraceti se k malému jeho hostu, aby Milanovi ani na chvilenku se nezastesklo.

„Vítám vás pěkně u nás, drahoušku,“ obrátila se paní teď k Milanovi, hladíc jeho vlasy a líbajíc jej mateřsky na tvář i čelo. „Všichni jsme se na vás těšili, velcí i malí; všichni vás již známe, však nám Emouš mnoho o vás psával i povídával. Hleďte, vždyť i ty nejmenší se již k vám lichotí, a kdybyste se jich zeptal, znají-li vás, povědí vám na vlas, kdo jste, a odkud jste. Nejste tu cizím, Milánku; jako doma! Ale musíte také u nás všecko přijati tak, jak to jest. Jak vidíte, samotno a smutno u nás není; ale na noclehy jsem vám upravila docela tichou komůrku, společnou s Emoušem; jen že ta komůrka ve dne jest šerá, tak že věru nevím, kde se spolu budete učívati a čtením baviti. Tady mezi námi by to nešlo pro tu drobotinu. Emouši, přemýšlej a hledej sám, kde byste si s Milanem udělali svou studovnu.“

Nemohlo býti pro hochy ničeho příjemnějšího nad

toto pozvání, aby v domě hledali a slídili. Vybídka: lézti po všech půdách, sýpkách a komorách, byla tak lákavá, že hoši ani u svačiny nedodrželi a s nedokousanými koláči v rukou chvátali od stolu se svazkem klíčů, který jim paní Časná půjčila na jejich výzkumnou výpravu.

Paní Časná se pranic nedivila, že Emouš prosil ještě následujícího dne o klíče a potom ještě dne třetího; půjčila mu je ochotně a těšila se z toho, že si chlapci přece někde příhodný koutek našli. Chodili pilně studovat; prozatím se nezabývali ani dějepisem ani přírodopisem, za to studoval Emouš bedlivě zeměpisnou polohu a rozlohu všech komor a koutů, Milan zase konal studie fysikální o tíži a rovnováze těles na houpačce, kterou si s velkou dovedností upravil z provazů na pevném krovu. Knihy prozatím zůstali v cestovních truhlicích obou malých přátel a Milan věru sotva po nich teskníl. Ale přece za několik dní tento způsob studií oba hochy omrzel. Nabažili se ho.

„Poslyš, Milane," zamyšleně pravil Emouš, „toho skotačení bychom prozatím zas mohli nechati a dělati něco vážnějšího."

„Také jsem si to již několikrát pomyslil," přisvědčil Milan s povzdechem a sedl jaksi těžkomyslně vedle Emouše na trám.

„Proč vzdycháš? Snad se ti u nás nestýská?" dobrosrdečně mu domlouval Emouš. „Vidíš, chybili jsme, že jsme tolik dní tak dětinsky promarnili. Teď máš dlouhou chvíli a je ti neveselo. Jen počkej, až vybalím knihy z truhlice! Ukáži ti novou, překrásnou mapu . . ."

Emouš se zamlčel, neboť Milan vypustil z úst tak podivný zvuk, že se jeho přítel ulekl, není-li mu snad zle; ale přesvědčil se, že to bylo jen silné hlasité zívnutí.

„Mám toho věru dost a také se ohlížím po něčem opravdovějším,“ odpověděl Emoušovi. „Nemohu se již dočkati návratu tvého otce. Vidím, že si všecky svoje pušky někam zavřel, a to někam, kam nám nepomůže žádný z těch klíčů, které nám půjčuje tvá maminka.“

„Na to ty myslíš? Na střílení?“ podivil se Emouš dívaje se na Milana náramně zvědavýma očima.

„A nač jiného bych myslil?“ podivil se navzájem jemu zas Milan. „Což myslíš, že se člověk na venek těší k vůli něčemu jinému, nežli k vůli střelbě? K vůli knihám jsem přece nepřijel!“

Prozatím bylo marno, že si Milan představoval střelbu jako jedinou zábavu venkovskou; o pušce nebylo na statku vidu ani slechu, a pan Časný se dosud nevracel.

Takž oba hoši pomýšleli na ono zaměstnání, které se každému z obou zdálo nejvážnějším a nejdůstojnějším pořádných prázdnin. A hle, nyní teprve seznal Emouš, že ačkoli tolik dní pobloudil v domě od základu až pod střechu, přece si nenalezl ani jediného koutku, kde by mohl nerušeně studovati. Byloť leckdes překrásně na houpání, skákání a dovádění, ale na knihy nebylo buď místa bezpečného před deštěm ba i před myšmi, na čtení nebylo světla, na psaní nebylo stolu nebo co by se stolu podobalo. Takž se rozhodl, dokud počasí je pěkné, že si ke studování zasedne do besídky v zahradě, kde jest překrásně, byť ho tam i chodily pokoušet slepice a děti.

Uvelebil se tam a zabral se do svých knih. Den po dni více zvykal přívětivě trpěti okolo sebe tu dětskou drobotinu, sem tam se na ni usmáti, slůvko na ni promluviti, ano dávati na ni pozor a při tom přece pilně a opravdově čísti. Z počátku si několikráte vzpomněl, kde asi vězí Milan, že tu s ním u knih v besídce nesedí, ale za málo dní zvykl i jeho nepřítomnosti a přál mu té

svobody, aby se proháněl po polích dle své libosti. — Z každé vycházky přinesl Milan plnou náruč rostlin i s kořeny vyrvaných a tvrdil, že tak jako Emouše zeměpis, baví jej botanika; ale Emouš se tomu jeho botanisování jen smál, neboť Milan si nosíval byliny nejobyčejnější, o nichžto však ani nevěděl, jak se nazývají, a měl je tak zvadlé i pocuchané, že pro herbář nebyly k potřebě. Celá ta jeho botanika hodila se na nejvýše kůzleti za pochoutku.

Krásně a bezstarostně se to Emoušovi studovalo, dokud sluníčko zlatě prosvítalo mezi lupením a květy, které besídku obrůstaly; ale jednoho dne se zachmuřila obloha a místo zlatých paprsků začaly se spouštěti praménky deště před Emouše na stůl i na knihu. Trvalo to několik dní; Emouš sedával dosud v besídce a na stole měl nad knihou roztažený deštník; ale posléze ani tato ochrana nepomáhala. Stůl a lavice v besídce již ani neosýchaly, bylo naprosto nemožno s knihou tam se uvelebiti.

Emouš stál ve dvířkách knihu maje schovanou pod kabátem, a velmi zamyšleně se díval s oblohy na zem a ze země na oblohu. Jak to žblunkalo pod okapem besídky a jaké potůčky vymlela si voda po zahradních cestkách! Leckde se zdálo, jako by dva takové potůčky se chtěly sblížiti a nemohly; tu jim Emouš pomáhal, dlabaje v mokrém písku koncem deštníku od jednoho ke druhému žlábek. Když se potom setkaly, měl z toho skorem takovou radost, jako kdyby odkryl neznámé prameny nějaké středoafrické řeky.

Matka se mu divila vidouc, že si tak veliký a rozumný hoch dělá potůčky a rybníčky, jako si hrávají zcela malé děti, a do očí se mu vysmál přítel Milan,

když se celý zmoklý vrátil z nějaké své toulky lesní a zastihl jej při této hře, tak dětinské na jeho věk.

„Nesměj se, odpověděl Emouš na jeho úsměšek. „Jen se podívej na ty mé potůčky a rybníčky! Oč. že nepoznáš, která jest to řeka evropská, jejíž tok se klikatí právě tak jako tato stružka před tebou?“

„Ale jdi, blázínku,“ v smíchu ale vyhýbavě odvětil nevědomý Milan; „snad tady nekreslíš také mapy v písku, ty potrhlý zeměpisče?“

„A proč bych nekreslil? Což to není pěkná zábava? Děkuji ti, žes mne přivedl na tu myšlénku,“ zaradoval se Emouš všecek rozjařen. „Mohl-li jsem tu vykresliti uherský Dunaj, proč bych nemohl vykresliti Don, Volhu, proč ne Rýn, Temži, a především Vltavu. Ano, Vltavu, Labe a všecky jejich přítoky! To bude pravá rozkoš! Uvidíš, jak to bude pěkné, až mi tady po zahrádce všecky naše české řeky potekou. Ach,“ vzdychl a vzhlédl úzkostlivě k nebi, „kéž jen dost dlouho prší, abych to všecko mohl provésti!“

Jak Emouš řekl, tak skutečně učinil, třeba se mu Milan sebe více posmíval, bude-li po těch svých řekách také pouštěti lodičky z papíru nebo z ořechových skořápek, jak se na pravého malinkého chlapečka sluší.

Jak živ se snad nikdo pod širým nebem a pod deštníkem tak výborně nebavil za nejošklivějšího deště, jako Emouš, horlivý kreslič map.

Nebe úplně vyhovělo jeho přání: pršelo tak hustě a vytrvale, jako by letos již ani přestati nechtělo. Emoušovi se vodopisná mapa Čech výtečně podařila. Vytvořil v mokrém písku malé arcidílo; každá řeka plynula mu právě tak, jak plynouti měla, a když je konečně šťastně všecky spojil v labský proud, který přes hranice Čech vyvedl až do Sas, to jest do záhonku cibule, měl z toho

takovou radost, že svolal celý dům, a všecko, co mělo nohy a oči, musilo přijíti do zahrady se podívat na jeho výtvor. Jenom žel, že nikdo z domácích ho náležitě neocenil. Matinka sice přívětivě pokyvovala hlavou a usmívavě chválila, jak jen mohla, ale v minutě utíkala zpět do kuchyně, aby jí máslo nevykypělo, volajíc za sebou děti, že by v zahradě přílišně promokly a střevíčky zkazily; Emouš nelitoval, že ta drobotina odešla, vždyť by mu byla beztoho jeho krásnou mapu málem rozcupala. Čeládka také přišla se podívat, nač to malý student všecky ven volá, ale ti lidé tomu nerozuměli a neměli ani zdání, na jaké to umělecké dílo se dívají.

Milan měl opět jen úsměšek, a jediná osoba, která by ho byla náležitě ocenila, byla vzdálena. „Kéž by se již otec vrátil!“ tesknil v myšlénkách Emouš, ba povzdychl si tak i nahlas. Ano, otec, ten by byl rozuměl, jaký význam měla tato hravá práce malého zeměpisce, a byl by se z ní zcela upřímně zaradoval.

„Tak jako jsem vykreslil Čechy, vykreslím si celou Evropu, maminko!“ umiňoval si Emouš za večera, a s přemítáním, kterak si bude počínati, aby mu zmíněný již záhon cibule nepřekážel na místě, kam by patřilo Sasko, vstoupil následujícího jitra do zahrady. Ale běda! Po radosti následovala trpká, krutá žalost. Nějaká nevzdělaná slepice, nerozumějící zeměpisu, byla se asi za časného rána někudy do zahrady vloudila a rozhrabala Emoušovi celé jeho krásné Čechy.

Byla to proň rána tím hlubší, když uslyšel, že se za málo hodin tatínek již vrátí; právě držela matinka v ruce psaní od něho, ve kterém jí oznamoval dnešní svůj návrat.

Čím více se včera ještě Emouš na otce těšil, tím usedavěji se dnes dal do pláče, když mu matka novinu pověděla. Styděl se, ale nemohl si pomoci. Bylo mu

přílišně líto zmařené vítězoslávy z radosti otcovy, ach, příliš líto té sladké, vytoužené pochvaly, kterou by ho byl tatíček dojista zasypal.

A než se v zármutku svém vzpamatoval, již hrčel po silnici kočár a matka i děti s jásotem vyběhly z domu.

Nebe jako v dobrém úmyslu, aby jim nepokazilo shledání, přestalo spouštěti svou záplavu, ale za to tím hustěji pršelo z Emoušových očí. Sebral sice všecku svou zmužilost, ale otec poznal ihned na jeho zarudlých očích, že bylo zle, a starostlivě ptal se matky, proč Emouš plakal. „Byl snad kárán?“ otázal se tichým hlasem s velikým podivením.

„Ach ne, takového něco si nemysli na Emouše,“ vyvysvětlovala matka; „rozplakal se proto, že si vykreslil v zahradě v písku krásnou mapu Čech a slepice mu ji rozhrabaly.“

„Ano, tatínku,“ ozval se Emouš plačtivým hlasem, „byla velice pěkná a správná, pracoval jsem o horopise a vodopise velmi bedlivě a všecky řeky i přítoky mi plynuly docela pravidelně . . .“ a již mu plynuly řeky i přítoky po obou tvářích.

„A moldánky tam hrály v těch vodnatých Čechách,“ pošeptal mu Milan posměšně.

„Nu, nermuť se již,“ těšil Emouše otec hladě jej konejšivě po skráních. Vždyť to není tak hrozně veliké neštěstí. Mapu si uděláme znova, uvidíš, ale někde na jistějším místě, kam slepice nemohou. Pomohu ti vyhledati místo a budeme kresliti mapu spolu.

Emouš byl jako v nebi. Toť byly návrhy překrásné! Jen že otec, vrátiv se po delší době do svého hospodářství, měl plné ruce práce a v hlavě jiné starosti nežli kresliti s Emoušem mapy. Hoch jej upomínal den jako den, a když otec den po dni sliboval, že zítra,

začínal Emouš smutně věsiti hlavu. Až ho bylo matince líto, že sama poprosila tatínka, aby slibu svému konečně dostál. „Hoši beztoho nemají, kde si rozložiti knihy a učiti se," dodala; „buď tak dobrý, vymysli si, kde bychom jim upravili malou studovnu."

Bylo to právě při večeři a otec, jenž po skončené práci denní rád se úplně věnoval své rodině a celé srdce vkládal v ty večerní rozhovory, začal obšírně a přívětivě rozvažovati, kam by celou učenost obou chlapců pod svou střechou uvelebil. Vyjmenoval řadou každý koutek v domě, a když Emouš zjistil, že je všude nějaká závada, zamyslil se na chvíli a potom pravil: „Když to nejde v domě, tedy snad jinde. Zítra, Emouši, podíváme se do staré stodoly za zahradou. Chtěl jsem ji již z jara zbourati, ale nedošlo k tomu, a kdo ví, k čemu se ti nyní ta stará hrachovina ještě hodí. Myslím, že to bude velmi velkolepá studovna pro takové dva učence, jako jste vy."

Nemýlil se. Když ráno na to otočil klíč v zámku dávno zrezovatělém a otevřel vrata zčernalého stavení, čouhajícího nepěkně do zadní části zahrady, o kterém Emouš neměl ani tušení, že bylo prázdné a sloužilo jen za schovávačku rozlámaného a nepotřebného haraburdí, byl hoch radostí u vytržení. Prostora byla na stodolu arci malá, ale na studovnu pro Emouše vskutku velkolepá, zcela jak byl otec řekl.

A když Emouš uslyšel, že do mlatu smí rýpati a dlabati, jak mu libo, a že si tam smí vytvořiti tolik řek, co jich teče po celé zeměkouli, tu se mu žádné místo nejen v otcovském domě, ale na celém širém světě nezdálo tak krásné a znamenité jako ta hrachovina s děravou střechou, s rozviklanými vraty a s rezovatým zámkem. Nalezl v koutě dosti starých šindelů, kterými si střechu spravil na nejhorších místech, z pohozených prken sbil

si polici na knihy, za lavici měl starou bednu, za stůl sud, na nějž se položilo prkno, a takž byla za půldne studovna co nejkrásněji zařízena a vším potřebným nábytkem opatřena. Světla měla věru dosti, neboť zadní vrata, která šla do polí, byla nahoře tak rozbita, že se podobala spíše klenutému oknu, do kterého ranní sluněčko krásně svítilo.

Ano, Emoušovi se v této studovně tak zalíbilo, že si přál bývati tam nejen za dne ale i v noci, a po jeho naléhavých prosbách svolili konečně rodiče se smíchem, aby si tam oba hoši přenesli své postele z dusné tmavé komory.

Milanovi bylo jedno, spí-li tam či onde; byl by se snad noc jako noc vyspal i na holé zemi, tak býval unaven svými toulkami. Za dne se nezdržel ani ve stodole ani kde jinde při stavení déle, než co se najedl; kde býval a co tropíval, tím si nikdo nelámal hlavu; neměli na to kdy, a Milan byl nejraději, když se nikdo o něj nestaral.

Když měl Emouš k svému zamilovanému účelu tak velkou plochu, nestačilo mu vykresliti na ni pouze Evropu; byla by škoda, věčná škoda toho dlouhého, krásného, před slepicemi chráněného mlatu, kdyby se na něj vypodobilo méně nežli celý svět. Ano, celou zeměkouli, rozloženou na plocho, umínil si náš zeměpisec vytvořiti v tom tvrdém mlatě tak dokonale, aby se tam kresba zachovala nejen po celé letošní prázdniny, ale až do prázdnin budoucích, dá-li Pán Bůh a otec nedá strhnouti stodolu. Ještě ani kresliti nezačal, a již se těšil na ty budoucí prázdniny, ba věděl, že se bude na ně těšiti po celý rok a že ve škole a všude jinde největší jeho rozkoší bude vzpomínka na ten jeho vlastní rukou vytvořený, v stodole pevně uzavřený svět.

II.

Emoušovi nastaly blažené doby. Nejdříve vyměřoval si půdu a vypočítával plochy na jednotlivé díly světa, které si pak z hruba vykreslil červenou hrudkou. Potom opatrně zkoušel, jakými nástroji a jakým způsobem nejlépe by se dlabalo do mlatu, aby kresba byla čistá a při tom pevná. Když na nejlepší výhody již našel,' pustil se nejprve do vydlabávání Evropy. S těží by byl někdo uhodl, co ten hoch dělá, když leže po celé dni natažený na zemi rýpal pomaloučku do mlatu s takovou pozorností, jako by na tom Bůh ví co záleželo. Ba vždyť na tom záležel celý svět — jeho to svět.

Emouš dělal důležité a tajemné posuňky, kudy chodil; několikrát řekl otci: „Tatínku, teď ještě nesmíš přijíti do stodoly; ještě není hotovo, co tam dělám, a je to tajemství, kterého zajisté neuhodneš."

Byl by si přál, aby otec překročil jeho zákaz a přišel do stodoly vypátrat jeho tajemství, neboť hořel již nedočkavostí na otcův úžas nad velkolepým tím plánem.

Ale pan Časný, ač každého večera v těch milých hodinách rodinné zábavy hádal a hádal, co asi Emouš ve stodole dělá, a schválně jenom neuhodl, že jsou to celé díly světa, za dne mezi svými starostmi a hospodářskými klopoty neměl ani pomyšlení jíti na výzvědy za Emoušovým tajemstvím.

Však matka, jež tam dohlížela jako pečlivá hospodyně, viděla tam vykreslený návrh všech pěti dílů světa a pověděla o něm otci, jenž měl upřímnou radost z té ušlechtilé libůstky svého hodného hocha a tajně si z ní zvěstoval věci krásné, ano slavné pro jeho budoucnost, v nížto někdy, když na svém loži beze spánku přemítal,

viděl Emouše dospělého v znamenitého učence a cestovatele.

„Měl bys mu přece domluviti, tatíčku,“ prohodila někdy matinka, „aby tak ustavičně v té stodole nevězel; vždyť to není chlapci zdrávo ležeti celé dni na holé zemi a ničím se nepobaviti ani se neproběhnouti. Někdy by měl náš Emouš trochu po lesích se prohoniti s Milanem; ten klučina zcela jinak užívá prázdnin, nežli ten náš malý učenec.“

„A víš, čím se baví Milan?“ odpověděl jí otec. „Dobyl se mi na půdě do skříně pro starou pušku, — nevím, jakým způsobem uhodl, že právě v té skříni puška jest, a také nevím, kde vypátral k ní klíč. Nuž a s tou puškou pytlačí.“

„Pro živé nebe!“ zvolala matka ustrnulá; „takové kvítko nám přivezl Emouš do domu?! Pro pušku se ti dobyl pod zámek… a nebyl za to ani trestán?“

„Sama dalas chlapcům všecky klíče, všecko ostatní je tedy vysvětlitelno,“ konejšil ji otec. „Co se trestu týče, byl by Milana neminul, kdyby se mi nebyl hned, jak jsem přijel, ze všeho vyzpovídal a zkroušeně se přiznal, že zasluhuje trestu, ale že si nemohl pomoci, že jeho vášnivá touha po střelbě a lovu se ho tak zmocnila, až sebe sama nemohl ani poznati. Odevzdal mi pušku a prosil, je-li jeho choutka trestu hodna, tedy abych mu poradil, kterak se má té své náruživosti zbaviti. Řekl jsem mu, aby chodil se mnou na pole, že tam snad jej budou hospodářské práce baviti a že na střelbu zapomene. Tři dni to vydržel, ale viděl jsem na něm, že jím stále myšlénka na pušku lomcuje jako horečka. až se mi konečně přiznal s pláčem a studem, že toho déle nevydrží, abych mu opět pušku půjčil. Nu což, ať se tedy učí střileti, pomyslil jsem si. Půjčil jsem mu pušku, ale nařídil jsem

mu přísně, aby nestřílel jinam než vzhůru do stromů po veverkách, sice by mohl způsobiti neštěstí, a zakázal jsem mu choditi jinam nežli do obvodu, kde mám honitbu najatou."

Paní Časná se nad touto novinou velmi zamyslila a zdálo se jí na pováženou, že hošík má choutky, které jí připadaly na jeho věk tak divoké a nemístné; v duchu děkovala nebi za tichou učenou zálibu svého Emouše a skoro tak živě jako její manžel si představovala jeho budoucnost šťastnou, pokojnou a potajmu také slavnou. Již se přestala báti, že svých prázdnin dosti neužije a svou podivnou polohou ve stodole se roznemůže; Milanovo střílení se jí naprosto nezdálo zdravějším a bezpečnějším. A přece byla tomu věru nerada, že Emouš s ním nechodívá na ty jeho dlouhé toulky jako opatrnější druh a strážce.

Takž pokračoval náš zeměpisec nevyrušován a blažen ve svém díle. Nestaral se, zdali venku slunce svítí nebo bouře hučí, nepočítal dní ani týdnů, věděl jen tolik, o mnoho-li mu přibývá na mlatě obrazu zeměkoule. Již měl celý svět dohotovený; stával mnohou čtvrthodinu nad obrazem Evropy, Asie a Afriky, hloubaje se zamilovanými zraky do každé čárky uměle vydlabané, a zkoumaje žárlivě, zdali by nalezl ještě někde jakousi chybičku a to zvláště v toku řek, na které se nevýslovně těšil, až je všecky naplní vodou a pak celou rodinu i čeládku pozve na tu podívanou jako na velikou slavnost. To však se nesmělo státi, dokud ten svět, ten jeho svět není úplný ve všech svých částech, dokud kromě světa starého se krásně neobjeví též nový svět na mlatě staré stodoly. Již hezky mu pokročila Amerika, Severní a Jižní, a hrubě nastíněna červenou hrudkou zbývala opodál Australie, dosud celá nevydlabaná.

Čím dále, tím lépe se Emoušovi práce dařila, vždyť několikanedělní cvik z něho udělal mistra. S oběma Amerikami šlo to tak hravě a rychle, že se tomu sám divil, tak že jednoho večera, dříve než se toho nadál, mohl otci tajůplným způsobem naznačiti, že zítra úplně dokonči Ameriku a začne Australii. Ale co se nikdy ještě nestalo, stalo se onoho večera.

Otec slova jeho úplně přeslechl, neměl proň vlídného úsměvu ani lichotivé odpovědi. Zasmušile kývl jen několikráte hlavou, ale bylo viděti, že sám neví, k čemu přikyvuje; a když Emouš svou novinu určitěji opakoval, vzrušilo slovo „Amerika“ otce a patrně i matku. Oba pohlédli dychtivě na hocha a tázali se stejnými slovy: „Slyšels něco více o nich?“

S údivem rozhlédl se Emouš kolem sebe jako by na tvářích ostatních dětí hledal vysvětlení podivných slov svých rodičů.

Tváře těch malých neposedů se bezstarostně smály jako kdy jindy, a maně utkvěl zrak jeho jenom na Milanovi, jenž netropil mezi dětmi jako jindy, ale seděl téměř za kamny schován, úplně ve stínu s hlavou skloněnou skorem až na kolena.

To arci Emoušovi také nebylo vysvětlením, pročež se obrátil k otci tázaje se: „O kom bych to měl věděti něco více, tatínku? O kom jsi to s matinkou mluvil?“

„O těch vystěhovalcích,“ odpověděl otec, „každý mluví dnes jenom o nich.“

„O jakých vystěhovalcích?“ ptal se Emouš dále s podivením ještě větším. „Neslyšel jsem pranic o nich.“

„Jak pak měls ve své stodole něco slyšeti, milý hochu,“ pravil otec a velmi vážně položil mu ruku na témě.

„Ty tam máš svůj svět, ve kterém jsi ztracen pro

svět ostatní. Kdyby se s námi všemi země propadla, ty bys tam při své mapě také o tom nezvěděl. Nevyčítám ti toho; tvá záliba jest krásná i nevinná, užij jí do sytosti. Chceš slyšeti něco z jiného světa než z toho svého? — Chceš, abych ti pověděl o oněch vystěhovalcích?"

„Pověz, tatínku! Jací jsou to vystěhovalci?" dychtivě zvolal Emouš.

„Smutno jest o nich povídati," vypravoval otec patrně s těžkým srdcem.

„Jest to rodina ubožáků z jiné krajiny, která jako mnozí jiní prodala svůj chudičký majetek a s nemnohými svými groši se vydala na cestu za bláhovou nadějí, že nalezne v Americe zlaté doly nebo Bůh ví jaké jiné štěstí. Ti chuďasové mají nedaleko odtud jakéhosi strýce, který si někdy před lety od nich asi sto zlatých vypůjčil. Chtěli tedy těch peněz od něho zpět vydobyti, nežli se do Ameriky odeberou, proto si zašli do krajiny naší. Je-li všecko pravda, co povídali lidem mimojdoucím a co sousedé přinesli o nich k nám, tedy je stihlo hrozné sklamání a ještě k tomu neštěstí. Shledali, že strýc jejich jest již dva roky mrtev, že zemřel jako chuďas a po jejich sto zlatých že není ani památky. Ubírali se tedy nejkratší cestou lesem k železniční stanici, a tu, uprostřed lesa, starý jejich děd, již sedmdesátiletý, náhle jim sklesl a těžce onemocněl . . . Neslyšels opravdu nic o jeho nemoci?" tázal se otec jaksi nepokojně, a podivně skrytě pohlédl stranou k Milanovi, jenž hlavu sklonil ještě hlouběji.

„Ne, tatínku," odvětil Emouš, „nic jsem neslyšel o těch ubohých lidech. Zůstali v lese s tím svým starým dědem?"

„On zůstal prozatím v lese," řekl otec zasmušile, „a zůstanou tam nejspíše všickni dnes celou noc. Přišel sice jeden z nich také do naší vesnice prosit o nocleh

a o nějaký vozík, který by sem dopravil jejich nemocného; ale sousedé mnozí ani nebyli doma, všecko bylo v polích, a teď o žních je věru každému těžko ubytovati u sebe celou cizí rodinu ještě k tomu s nemocným starcem. Každý větší hospodář má mimo svou čeládku plné stavení najatých ženců, a ta Boží úroda také zabere kde jaké místečko pod střechou. Je to u nás též tak jako jinde, žádný z nás hospodářů není připraven na takové hosty, proto jsme jim musili říci, že aspoň na tuto noc musí si pomoci, jak mohou, a zítra že budeme hleděti, kde bychom je nejsnáze mohli ubytovati. Tvá dobrá matka, Emouši, hned mne prosila, aby té rodině mohla dávati jídlo po celou dobu, nežli ubožáci budou moci odtud se odebrati; rozumí se, že jsem s tím souhlasil, a pak jsme také sebrali houně a poslali jim slámu, aby si ten dnešní nocleh nějak upravili, nu a budeme se starati . . . již jsem říkal několika sousedům . . . nevím, který asi se těch poutníků ujme. Když my je budeme živiti, může zas některý jiný jim dáti přístřeší; vždyť to nic nestojí, to je méně než strava, jen když je v stavení trochu více místa než u nás. Víš sám, co jsme měli za potíž, než jsme ti našli koutek, kde bys mohl s Milanem sedávati u svých knih; a ještě teď musíte oba spávati ve staré stodole . . .“

Otec se zamlčel a nikdo neodpovídal. Byl to podivný, nepříjemný večer. Ta tam byla veselá útulnost večerních hodin, které vždy jindy rodina tak mile přehovořila a při hrách dětí strávila. I ty maličké, cítíce těžkou náladu starších, byly zamlklé, nehrály si a šly brzo spat. Jen dospělejší němě zůstali pohromadě, sotva že kdo z nich jednotvárné slůvko prohodil, a jednostejné cvakání hodin na stěně nechtělo míti konce, než se přiblížila desátá a všichni si dali dobrou noc.

Odcházeje do staré stodoly se svítilnou v ruce všiml si teprv nyní Emouš, jak byl Milan ubledlý a jak jeho vzezření bylo divně rozrušené. Byl patrně velmi rozčilen, neboť zapomněl se vyhnouti Evropě, Asii i Africe, okolo kterých jindy opatrně chodíval k své posteli; dnes bezohledně tiskl do nich své těžké podpatky, až ho Emouš upozornil výkřikem přímo zděšeným: „Co to děláš! Vždyť mi rozšlapeš celý můj svět!“

Milan se zastavil uprostřed Afriky a podíval se na Emouše věru jako z jiného světa. Bylo zjevno, že dlí myšlénkami jinde, a opět stejně nešetrně jako před tím šlapal po tom světě.

„Děláš mi to naschvál, Milane?“ zvolal Emouš podrážděn.

Milan se zastavil; zahleděl se na druha s výrazem tak záhadným, že Emouše pojednou opustila všecka trpkost a změněným hlasem se otázal: „Co jest ti, Milane? Jsi churav?“

Milan chvíli naň hleděl mlčky, a bylo viděti, že se namáhá, aby mu rozuměl.

„Co mi chceš, prosím tě?“ ozval se zvukem velmi stísněným.

„Chci od tebe zvěděti, proč jsi dnes tak podivný a co ti jest?“ pokračoval Emouš.

„Co mi jest? Co tím chceš . . . Co mi jest? Emouši!“ vzkřikl náhle Milan s výbuchem zoufalosti. „Kdybys věděl, co mi jest! Ale jak bys to nevěděl! Tajno to nezůstane, tajno to již není, vím to! Jen k vůli mně o tom mlčíte, abych se nezbláznil — abych se nezastřelil!“

Emouš viděl na vášnivých jeho posuňcích, že jest nesmírně pobouřen, i počal tušiti, že se stalo něco zvláštního, něco zlého. Jak to již někdy bývá, že člověk v duševním svém napjeti rázem jako by blesk do tmy zasvítil

uhodne plnou pravdu sebe pečlivěji skrývanou, vzpomněl si nyní Emouš okamžitě na vystěhovalce i na ten divný dnešní večer, a všecko se mu v mysli shodovalo tak, že hlasitě zvolal: „Milane, snad bys nebyl ... Onen stařec ... jeho choroba ... tys jej, Milane, postřelil?“

„Tedy jest pravda, že to již každý ví?“ zděšeně vyřkl Milan a rozhlédl se plaše kolem sebe, asi jako by chtěl uprchnouti.

Emouš se třásl. Viděl to Milanovi na očích, že kdyby tu na stěně visela puška, nešťastný hoch by ji popadl a utekl by s ní ven někam do širé noci.

Chvíli panovalo v staré stodole dusné ticho. Pak bylo Emoušovi pojednou, jako by mu byla jakási vyšší bytost pošeptata, co jest v této těžké chvíli jeho povinností. Co bylo v jeho srdci dobroty a laskavosti, to se mu nyní jako nějakou cizí mocí vtělilo v potěšitelná slova, jež se mu měkce a bratrsky řinula ze rtů. Bylo-li mu prve hluboce líto onoho nemocného starce v lese bez přístřeší, tím hlubší soucit jej nyní naplňoval k divokému jindy druhu, který náruživostí svou onomu starci tak těžce ublížil. Byl sice ještě dítětem, ale zdravý jeho duch to chápal, že těžší nežli rána tělesná jest rána v duši, a větším utrpením než bolest a opuštěnost že jest vědomí viny, neutěšené a proti sobě reptající svědomí.

V tom pocitu mluvil Emouš k Milanovi, nerozmýšleje se na svá slova; mluvil, jak mu to dětské srdce vnuklo, a mluvil tak smířlivě a jemně, že se zoufalý jeho druh upokojil a tiše plakal.

Když se Emoušovi zdálo, že již všecko pověděl, co pověděti možno, dal mu dobrou noc a oba si lehli.

Uprostřed noci probudil Emouše šramot ze spánku beztoho velmi nepokojného.

Poznal, že se Milan obouvá.

„Kam chceš?‘ otázal se ho Emouš a zadržel jej bezděčně za rameno.

„Nech mne, musím odtud, nevydržím jinak!“ bránil se mu Milan „Zdálo se mi ve snu, že onen stařec již zemřel. Musím tam — musím se přesvědčiti, jak mu jest . . .“

„Co to myslíš!“ zvolal Emouš, „odsud do lesa jsou dvě hodiny cesty, a ty bys v čiré noci . . .“

„Pusť mne! Neudržíš mne tu! To je všecko marno!“ odporoval stále Milan.

„Nepustím tě a zvláště ne samotného! Neposlechneš-li mne, vzbouřím celý dům, a musíš zůstati.“

„Jdi, jdi jen a burcuj v stavení. Než se kdo probudí, budu dávno na tři hony odtud.“

„Nehneš se odtud ani na krok,“ velitelsky pravil Emouš a snažil se mluviti co možná přísně, „a půjdeš-li přes mou vůli přece, tedy půjdu s tebou, děj se co děj, a ty budeš pak za to odpověden, stane-li se mi něco.“

„Jdi si kam chceš, třeba se mnou, strašpytle,“ trpce odvětil Milan; „však se ti nic nestane, leda že někde po tmě klopýtneš. Jen zůstaň na mou odpovědnost pod peřinou.“

Nyní se Emouš styděl zůstati ba i domlouvati dále Milanovi, aby neodcházel, neboť by se pak bylo zdálo, že je skutečně strašpytlem a že se bojí jako malé dítě jíti po tmě do lesa. Výsledek byl ten, že se oba chlapci vydali na cestu.

III.

Byla tmavá ale hvězdnatá letní noc. Krásně bylo v polích a nikde nebylo ani stopy nějaké hrůzy. Velebný půvab noci a samoty, který Emouš poprvé seznával v plné volnosti přírody, tak jej okouzloval, že mu bylo slastno,

jako by kráčel za nějakým krásným, blahým cílem, a kdykoli si vzpomněl, jaký účel má tato pouť, připadla mu bída lidská a všecko neštěstí s ní sdružené jako těžký sen, který nemůže ani pravdou býti. Byl by si přál, aby tato chůze trvala bez konce a nikdy aby nedošel onoho lesa, ve kterém měl spatřiti, co si ani představiti nedovedl.

Hodiny míjely jako chvíle, a než se toho Emouš nadál, vkročili oba chodci pod klenbu starých stromů lesa, v němž nebylo spatřiti hvězd, a teskný stín obestřel ihned zraky i duše.

Emouš byl tak dojat, srdce mu tak bušilo a hlava mu tak omámeně vířila, že neměl ani tušení, jakým směrem a jak dlouho jej vedl Milan, bez něhož by byl zajisté bloudil. Avšak Milan patrně znal dobře cíl své cesty, neboť již se před očima hochů zakmitl rudý svit oharků na dohořívající hranici dříví, u které vystěhovalci zajisté tábořili.

Rozechvěn jako dosud nikdy ve svém žití kradl se Emouš potichu v patách za Milanem, jenž se bral ku předu s největší opatrností a obratností. Tak přišli křovím až k samému tábořišti, aniž by byl nápadný šelest prozradil jejich kroky.

Když oči jejich pomalu se obeznámily s předměty před nimi, zastřenými šerem a jen mihavě co chvíli ozářenými vyšlehnutím plaménku na ohništi, poznali hoši, že tu asi osm osob, dospělých i dětí, leží rozloženo na zemi na podestlaných otepích slámy a na houních. Jak se zdálo, spali všichni. Oba hoši dychtivě hledali očima starce mezi spáči.

„To jest on, hleď, ten uprostřed,“ zašeptal Milan tichounce ale přece slyšel Emouš na zvuku toho šepotu, jak se druh jeho chvěje. „Hleď, on dýchá . . ., teď

se pohnul, vidíš? Zvedl ruku k čelu, jako by mouchu odháněl. Něco se mu zdá! Emouši — on žije!“ Tak došeptal ještě tišeji, položil druhu svému hlavu na ramena a Emouš cítil, jak se hojné horké slzy lijí z očí Milanových.

Dlouhou chvíli stáli tu tiše pohlížejíce na nocleh vystěhovalců. Potom pošeptal Milan: „Pojďme!“

„Nebudeš s nikým z nich mluviti?“ podivil se Emouš.

„Nač bych jim krátil spánek? Až ráno,“ odvětil Milan tiše a obrátil se k odchodu.

Ač za zpáteční cesty příroda jevila vzhled ještě rozkošnější než prve, ač hvězdy blednoucí před slabým svitem šedého východu ještě tklivěji spouštěly své zlaté pohledy k zemi, na kteréž, ač ještě celá byla zahalena šerem, přece bylo již znáti třpyt tisícerých krůpějí rosných, ač posléze nebe od jednoho konce se počalo zardívati a bledě růžová záplava jako na křídlech letěla až ke konci druhému, až se rozhořívala v ohnivé zlato, v purpur, v barvy nejplamennějších drahokamů:

Emouš byl jako nevidomý vůči této lepokráse; neviděl nebes ani země, viděl před sebou stále jen ty zubožené postavy lidí opuštěných v bídě a hoři, dřímající tam v lese, aby se ráno probudili k starému svému neštěstí.

Když chlapci přišli domů do své útulné stodoly, ulehl si Milan ustrojen a obut na postel a tvrdě usnul. Bylo mu blaze a lehce, když se přesvědčil, že stařec žije...

Za to byl Emoušův duševní klid ten tam. Stařec žil, ale jaký to byl život! Tato myšlénka zaujala Emoušovu hlavu a rozechvěla jeho srdce. Na usnutí nebylo proň již ani pomyšlení. Ze všech domácích byl dnes prvním na nohou.

Bezděky utkvěl první jeho pohled na mlatě, na němžto zpozoroval, že na něm z večera nebo v noci Milanovy rozčilené kroky trošku poškodily střední Asii, a desetkrát za každou minutu musil se chtě nechtě tam obrátiti aspoň zrakem, přemáhaje se, aby se tam nenachýlil celým tělem a nepustil do práce opravovací, na kterou měl tisíc chutí. Ale nechť mu bylo sebe tíže odtrhnouti se od oblíbeného světa svého, odtrhl se přece a spěchal k otci, aby mu pověděl o své noční příhodě a se ho zeptal, je-li již nějaké přístřeší pro ty nešťastné lidi nalezeno.

Otec nebyl doma, ale sotva že Emouš dověděl se o jeho časné vycházce, již jej také spatřil na návsi stojícího uprostřed hloučku sousedů, kteří všichni živě rokovali v patrném rozčilení.

Emoušovi nedala zvědavost pokoje; vyběhl na náves, aby uslyšel, o čem je tam řeč. Dobře uhodl, že o vystěhovalcích.

Otec jeho přimlouval se a prosil u všech sousedův o nějaký koutek pro ty bezdomé. Ode všech obdržel stejnou odpověď. Nikdo prý neměl místa.

„Když tak horlíte na nás, sousede Časný, proč pak jim neuděláte místa ve svém vlastním stavení? Nemůžete-li vy, my také nemůžeme; máme také děti a čeládku, máme žence a všude plno té Boží sklizně; kam pak u nás s cizí rodinou a ještě k tomu s nemocným, který by nám snad pod naší střechou umřel, a pak ještě abychom mu snad vystrojili pohřeb na své útraty, neboť takovíhle hosté asi nemají v kapsách plno peněz.“

„Útraty vám zaplatím,“ přimlouval se znova pan Časný; „vzal bych si ty ubožáky ze srdce rád do domu, jen kdybych o jediném koutku věděl, kam by se se svými koši, pytli a uzlíky vešli. A potom, sousedé, myslím, když celé té rodině dávám a chci dávati stravu a o nic

vás nežádám než o kousek místa, a když chci, jak jsem řekl, i všecky nahodilé útraty zaplatiti, že byste mohli míti tolik ochoty a tolik křesťanské lásky, abyste mi to učinili k vůli.“

„Víte, milý Časný, lépe byste učinil, kdybyste nám místo kázání ukázal skutek a sám si ty lidi ubytoval na svém statku. Máte více místa než kterýkoli z nás, když ne ve stavení, tedy jinde. Máte vedlejších stavení několik . . .“

„Vždyť máte tu starou prázdnou stodolu,“ vskočil jiný soused prvému do řeči.

„Sýpky také ještě nemáte všecky plné,“ mínil třetí.

„Ba ovšem, nesklidil jste ještě všecko s polí.“ „Pro takové chuďasy byl by každý kout dobrý.“ „A jak by vám děkovali!“ „Může-li kdo z nás jim dopřáti místa, tedy vy ze všech nejsnáze, milý Časný,“ tak hovořil soused za sousedem doráželje na Časného a vymykaje se jeho požadavku.

Emouš stál za plotem neviděn naslouchaje těmto řečem; stál tam jako bez ducha, i když sousedé se již vzdálili. Ze všech těch řečí utkvělo mu jedno slovo hlavně na mysli: slovo stodola — prázdná stará stodola, kterou by dle mínění sousedův otec mohl bez nesnáze oněm ubožákům propůjčiti. Cítil, že bylo v té námitce dosti pravdy, a přistihl se při tom, že jej znepokojuje sobecký strach, nedá-li otec sousedům v tom úplně za pravdu. Proto se odebral, jak jen nejdříve mohl, za otcem, aby zavedl hovor na důležitý ten předmět a vyzvěděl, jak otec smýšlí a jak se rozhodne.

Zastihl otce již při plné práci v poli. Jindy by bylo těžko bývalo odvrátiti jeho pozornost byť jen na okamžik od hospodářské jeho práce, avšak dnes, jakmile promluvil Emouš o vystěhovalcích, ihned u něho nalezl ochotné

slyšení a účastenství. Bylo viděti, jak velice mu záležitost ta leží na srdci.

Zajímavých věcí dověděl se Emouš. Nejdříve pověděl mu otec, že dobře ví, co bylo příčinou starcovy nemoci; či vlastně jeho poranění; pověděl mu dále, že poranění to, ač starci brání v další cestě, je docela lehounké a že zůstalo jen proto sousedům dosud tajemstvím, poněvadž pan Časný ze strachu, aby Milana nedohnal k zoufalství, značnou sumou peněz docílil slibu, že vystěhovalci o způsobu a původu té náhle nemoci zachovají mlčení.

Nyní se Emoušovi teprve vysvětlila Milanova slova, pronesená dnešní noci. Když pak dále s otcem hovořil, čekal s dychtivostí, brzo-li dojde řeč na návrhy sousedů a na starou stodolu; ale podivno, otec se o ničem takovém ani slovem nezmiňoval, a když Emouš sám se přímo otázal, kde přece pro ty ubožáky bude možno nalézti útulek, odpověděl mu otec zcela jinak, než jak očekával.

„Ještě jsem nebyl u souseda Havránka," pravil; „on se sice lidí straní a žije jen své zahradě a svým skleníkům, ale kdož ví, nebude-li přece tenkráte přístupen domluvě i vlastnímu citu. Místa má dost a je boháčem; kdyby chtěl, mohl by, o tom není žádné pochybnosti. Jen kdybych mu dovedl tak mluviti do duše, jak bych si přál."

„Půjdeš-li tam, tatínku, prosím tě, vezmi mne s sebou," ostýchavě se ozval Emouš.

„S radostí," přisvědčil otec, „bude ti to prospěšno, uvidíš tam mnoho vzácných rostlin, o kterých tě pan Havránek rád poučí, budeš-li chtíti. Však tě beztoho ty jeho květiny k němu lákají, viď . . . Nuže, půjdeme tam spolu a nepořídíme-li u něho, tedy zajdeme k statkářce Veselé; však víš, kde jest její statek za vesnicí. Je to skoro panstvíčko, ona je tu z nás všech nejbohatší, má

jedinou dceru a mohla by nešťastným lidem mnoho dobrého prokázati, kdyby chtěla. Přál bys si jíti tam také se mnou?"

„Šel bych rád, tatínku," zaradoval se Emouš, a otec doložil. „Dobře máš, na jejím statku stojí všecko za podívání. Budeš-li někdy hospodářem, na leccos si vzpomeneš, cos tam uviděl. Široko daleko není hospodářství tak krásně zařízeného."

Emouše bolelo, že otec pokládal zvědavost za příčinu jeho přání, aby se k oběma těm sousedům s ním dostal, ale přece se mu nepřiznal, že příčinou tou jest živý soucit s osudem vystěhovalců, nedočkavost, aby jim bylo pomoženo, a touha, aby se sám také mohl svou dětskou prosbou za ně přimluviti. Již to měl sice na jazyku a chtěl to otci vysvětliti, ale zarazil se, ano zastyděl se. Připadalo mu, že by pronášel čirou chloubu, ba lež, kdyby se honosil svým soucitem. Vždyť dobře věděl, že jej poháněl strach, aby nepřišel o svou stodolu a s ní o Evropu, Asii, Afriku, Ameriku i začatou Australii a že vlastně k vůli těmto dílům světa tak horoucně si přál, aby se ubohým vystěhovalcům co nejdříve dostalo přístřeší u souseda Havránka neb u statkářky Veselé.

Jakmile mu otec ustanovil hodinu, kdy se s ním k Havránkovi odebere, dal se Emouš do běhu a spěchal rovnou cestou do své stodoly. Pádil tam udýchán, jako by jej byl někdo hnal, a bez odkladu položil se na zemi, aby co nejrychleji napravil škodu, způsobenou na Africe nešťastnými podpatky Milanovými. A že věděl, jak brzy mu bude opustiti tuto milou práci k vůli návštěvě u souseda Havránka, pospíchal s ní jako by na rychlosti její záležela spása nejen tohoto jeho světa ve stodole, ale celého skutečného světa vůbec. Zabral se do toho tak, že zapomněl na Havránka i na vystěhovalce a skoro byl

nerad, ba opravdu byl nerad, když otec sám jej ze zahrady zavolal.

Skoro Emouš toho litoval, že se k této chůzi nabídl, a bolestně opouštěl ten svůj svět na mlatě; když se s ním ještě dlouhým pohledem loučil, byl by jej nejraději zlíbal celý najednou a ještě každý jeho díl zvláště.

Když pak vyšel k otci do zahrady, řekl mu tento: „Již jsem myslil, že ani nevyjdeš anebo že tam ani nejsi, čekám na tebe zde již hezkou chvíli; neslyšels mne volati? . . .“

Šli. Pan Havránek přivítal je ve své zahradě. Pravdu měl otec, že stála ta zahrada za podívanou.

Emouš, horlivý zeměpisec, měl ovšem živé účastenství pro rostlinstvo různých zeměpásů, a zde v zahradě Havránkově slunilo se v srpnovém slunci i skrývalo se v zahřívárně na tisíce rostlin cizokrajných, kterými by byl mohl vyzdobiti celou svou Ameriku i Australii i ostatní díly světa, ba v zahradě Havránkově jevil se rostlinami znázorněný celý svět, tak úplný, jako ten Emoušův na mlatě vyobrazený mapami.

Trvalo to již půl hodiny a čilý hovor Havránkův s Emoušem, kteřížto oba si znamenitě rozuměli, zahloubal se tak důkladně do rostlinství a zeměpisu, že pan Časný neměl ani nejmenší příležitosti, aby pověděl, proč vlastně přišel. Čekal, až se vypovídají o těch svých předmětech náruživě oblíbených, a při tom sám také se zálibou prohlížel v jiné části zahrady krásné ovocné stromky a zeliny, vůbec rostliny pro hospodáře důležité. A do toho konce zahrady pojednou horlivě zavolal Emouše: „Pojď se podívat na něco tak zvláštního, žes zajisté dosud neviděl nic podobného.“

Emouš se nedal dvakráte pobízeti a rychle přiběhl, kam byl volán. Ejhle, tu spatřil v dlouhých řadách velké

i menší květináče, ve kterých místo květin bujely překrásné maličké stromky ovocné, na nichž viselo zralé nebo zrající ovoce tak půvabné a vzácné, že se v pravém smyslu slova na diváka usmívalo; vlastně se musil divák usmívati na ty nizounké, čarovným hračkám podobné jablůňky s obrovskými jablky, hrušně s vonnými hruškami, na ty pozdní třešně a časné hrozny na malinkých révách, které by byly mohly státi pro ozdobu za okny nebo na květinovém stolku nějakého salonku. Výkřik obdivu, jehož Emouš nemohl zadržeti, sousedu Havránkovi tak zalichotil, že se pustil do nového výkladu o umění, jak se pěstují takovéto ovocné stromky v květináčích, kde v cizině umění to nejvíce kvete, a kde se tomu sám naučil; s pýchou vypravoval o každém stromku, jak je stár, kterak dosud prospíval, ba vypravoval do podrobna celý jeho životopis.

Pana Časného to sice také zajímalo, ale čas hrozně ubíhal, hospodářské povinnosti volaly domů a takž pan Časný chtě nechtě musil horlivému vykladači i nenasytnému posluchači přervati tu příjemnou rozmluvu z čista jasna slovy: „To je všecko hezké, ale přišel jsem za docela jinou příčinou, milý Havránku.“ A nyní vyložil pohnutku své návštěvy.

Z počátku naslouchal Havránek dosti roztržitě vypravování o vystěhovalcích, cizích to lidech, po kterých dle jeho mínění mu nic nebylo. Teprve když porozuměl, že Časný od něho pro tyto lidi něčeho žádá, jevil více pozornosti a vzezření jeho se oživilo. Nebylo mu sice jasno, čeho to Časný žádá, a první myšlénkou jeho bylo, že peněz; čeho jiného by také žádal? A v tom smyslu sosnoval svou důkladnou a jak se mu zdálo nezvratnou odpověď.

„Drahý sousede,“ pravil, „máte mne patrně za veli-

kého boháče, když si myslíte, že bych mohl pomáhati každému na potkání, kdo se sem do naší krajiny zatoulá a groše v kapse nemá. Kterak pak si myslíte, že bych mohl pomoci celému takovému houfu lidí? Když jsou to rodiče a děti a děd i vnuci, kdo ví, kdo všechno ještě; tu jim jediný člověk jako já pomoci nemůže. Vím, vy si tady všichni o mně myslíte, že mám Bůh ví co, a mně zatím výnos celého hospodářství sotva stačí na to, co mne stojí zahrada. Ty vzácnosti, které jste zde viděli a které se vám tolik líbí, ty se nepořídí zadarmo, milý brachu, v těch jsou tisíce, panečku! A i kdyby některého roku výdej byl trošinku menší, tedy letos jsem v takových nesnázích, že sám nevím, kterak si pomohu. Jde o mou velkou kamelii, znáte ji přece? Musím jí letos již bez odkladu vystavěti nový skleník, sice by mi přes zimu zcela jistě zahynula.“

„Jak to,“ otázal se pan Časný s podivením; „nový skleník pro jedinou květinu?“

S ještě větším podivením podíval se pan Havránek na něho.

„Vy se tážete?“ žasl; „vidím, že tedy ještě neznáte mou kamelii! Jak je to jen možno, neznati jí? Největší znamenitost našeho kraje! Tu se tedy podívejte!“ I otevřel dvéře okrouhlého skleníku, krytého báni, a když hosté do něho vstoupili, spatřili v něm jediný strom, krásně košatý a tmavozelený, s bohatstvím lesklého lupení. Byla to kamelie rozměrů takových jako obyčejná hrušeň v plné síle. Takové ovšem Emouš dosud neviděl.

„Prosím vás, kolik let je tomu stromu?“ s obdivem otázal se pan Časný, opět na chvíli zapomínaje, proč vlastně přišel.

„Když ji můj otec darem obdržel a pěstovati počal, nebyl jsem ještě na světě. Jest tomu osmdesát let,“ se

zvláštní hrdostí a vítězoslávou vykládal soused Havránek. — „Jak stará byla tehdá, kdož to ví! Ale bude již brzy slaviti v tichosti své stoleté jubileum, aniž o tom zvíme. Pěstovali jsme ji tak šťastně, že mohutněla, až nebylo možno přenášeti ji v dřevěném kbelíku ohromných rozměrů. Koruna její se šířila a kořeny, neměla-li zakrnívati, potřebovaly víc a více půdy. Nezbývalo jiného, než zapustiti ji do země a obezdíti její kořeny v šířce dostatečné pro další její vzrůst a vystavěti okolo ní zcela zvláštní skleněný dům, kde by mohla bez vyrušení míti stálé obydlí, jsouc před mrazem zimním chráněna. Sedmadvacet let nyní jest již svou vlastní domácí paní v tomto svém skleníčku. Ale obezdívka kořenům jejím již nestačí. Podívejte se na tu obryni! Koruna její má čtyry metry v průměru. Poznal jsem letos s nemalým leknutím, že kořeny její podrostly podezdívku a vydraly se ven do půdy nechráněné. Kdybych nebyl v čas to vypozoroval, tedy by mi letos v zimě zajisté zmrzla. Představte si, jaké by to bylo neštěstí! Nejen že bych sám měl z toho smrt, ale jaká by to byla pohroma a ztráta pro celou krajinu! Vždyť to naše okolí nemá žádných přírodních krás a nic tu není pozoruhodného kromě mé zahrady, v nížto jest má kamelie královnou, ba opravdu korunou celého našeho kraje. Aby se to nestalo, musím ještě za teplého počasí dáti tento starý skleník sbourati a zděný základ jeho co nejopatrněji ze země vybrati, a potom vystavěti skleník větší, nejen objemem, ale i hloubkou základu dostatečný. Představte si, jaké to bude ohromné vydání pro člověka, který nemá nic než výtěžek ze svého hospodářství, jako já, ale z hospodářství, které zanedbávám, protože se zcela obětuji své zahradě. Uznáte, že nejsem takovým boháčem, aby mi při tom vydání zbývalo ještě na vaše dobročinné skutky.“

Za této řeči sklonila se tvář pana Časného s výrazem trpké nespokojenosti a dětinný obličej Emoušův jevil zcela nelíčeně veliké sklamání. Prohlížeje si tuto zahradu, nad kterou si ani ráj nedovedl představiti krásnější, myslil si nejinak, nežli že ten, kdo má tolik péče a něžné lásky k rostlinám, zajisté jest dobrý ke tvorům všem, milosrdný a šlechetný jako nejlepší z lidí, ba připadalo mu, že ty čarokrásné květy vůkol samy musí ušlechťovati ruku, která je pěstuje. A místo toho všeho nalezl nyní sobectví beze všeho soucitu k trpícím bližním.

„Opakuji vám, pane Havránku, že vás pro ty ubohé lidi nežádám o peníze, ale o přístřeší, o nějaký koutek ve vašem domě,“ prohodil ještě pan Časný se slabou nadějí, že to snad pomůže.

„Příteli, nežádejte toho na mně!“ odpověděl soused Havránek; „takovou maličkost bych vám dojista neodepřel, kdybych neměl právě hlavu plnou tak důležitých starostí, jak jsem vám teď pověděl. O kousek místa nebude přece, pro Pána Boha, v Daleňovsi tak zle, abych musil zrovna já se o ten kousek starati, když mi hlava téměř hoří starostí nad míru závažnější. Pochopíte přece, že musím přede vším zachrániti svou kamelii . . .“

„Snad ne přede vším, snad jsou lidské životy přece ještě důležitější,“ ozval se pan Časný zvukem, ve kterém zněla sice přímluva, ale také výčitka.

„Uznávám, uznávám to všecko,“ přisvědčoval Havránek kývaje hlavou s výrazem dokonalého dobráctví; „ctím vás za vaše lidumilství a nejsem žádným necitou, jak víte; ale v takové chvíli, kdy jde o největší klenot, který mám na světě, tu odpusťte, že vás prosím, abyste tenkráte při svém lidumilném skutku nežádal mého účastenství. Podruhé, někdy jindy, ano, s radostí; anebo kdyby ti vaši vystěhovalci mohli počkati, až má kamelie v novém

skleníku bude v bezpečí a má hlava přístupna zase jiným starostem... “

„Tak dlouho ten nemocný stařec arci v lese nemůže čekati,“ vzdychl si pan Časný, a maje se k odchodu obhlédl krásnou zahradu ještě jednou dokola svým pohledem, ale ne již tak radostným, jako prve. „Řekněte mně, milý sousede,“ pravil pátravě a s jakýmsi podivením, „jest všecko vaše myšlení a všecka vaše láska uzavřena opravdu mezi čtyřmi zdmi této zahrady? Mně se zdá, že by vám bylo jedno, kdyby se sbořil svět kolkolem, jen kdyby zůstala bez pohromy vaše kamelie s ostatními vašimi botanickými zvláštnostmi.“

„Máte pravdu, tak tomu jest,“ odvětil Havránek usmívaje se, a bylo patrno, že mu výčitka Časného zalichotila. „Pro mne by se mohl svět sbořiti, skutečně! Nemám jiného světa, nežli tuto svou zahradu. Věřte mi, že i když se modlím, prosím Boha, aby mi jí také na onom světě dopřál; bez ní by mne netěšilo ani nebeské království. Ale proč pak mi již utíkáte? Počkejte, však jsem vám ještě nedopověděl. Hádejte, prosím, kolik květů mívá moje kamelie! Rozumějte, jsou bohatě plné a bílé jako padlý sníh; představte si to! Proč jste u mne nikdy nebyl, když kamelie kvete? Takového něco nemůžete spatřiti jinde na celém světě. Jednou jsem se dal do té práce, a počítal jsem její poupata; ohromná práce! Můžete si pomysliti, co to stojí namáhání, odpočítati jediný tisíc poupat na takovém stromě, aby to bylo bez omylu. Nu, já jsem počítal co nejšpatněji: jeden tisíc, dva tisíce, tři, čtyry, deset tisíc, patnáct, dvacet, ještě více, počítal jsem celé půldne, napočítal jsem třicet tisíc, přišla na mne tma, a druhá strana stromu zůstala ještě neodpočítána. Co tomu říkáte? Je to poklad, ta má kamelie! Kolik obchodníků s květinami již mi činilo návrhy, abych jim

ty květy do Prahy prodával na plesové kytice! Vyzískal bych tím rok jako rok nejméně půldruhého tisíce zlatých. Ale toho já neučiním! Neprodám svou jedinou radost a pýchu na světě!“

S podivem pohleděl naň pan Časný.

„A při tom nepomýšlíte,“ řekl hlasem rozhorleným a skoro hněvivým, „co dobrého byste mohl těmi penězi způsobiti? Nepotřebujete-li jich sám, co jest tu chuďasů, které byste za ty peníze učinil šťastnými! Vy svých kamelií neprodáváte, a peníze, které dá za takové květy pražský obchodník, jdou do ciziny... Jak vás může podívaná na kvetoucí ten strom těšiti, když je tak žalostně drahá?“

„Ano, každý máme svou lásku, které obětujeme všecko,“ odpověděl Havránek patrně s docela klidným svědomím. „Nemám rodiny a nemám ničeho na světě pro svou starost a radost, než ty své květiny. Vždyť jsem vám řekl: to je můj svět. Ne, já jich neprodávám,“ odmítl tak rozhodně, jako by byl pan Časný o nic jiného s ním nevyjednával, než o prodej kamelií.

Pan Časný se poroučel a odcházel se zarmouceným Emoušem, jenž se styděl, že po celý výklad Havránkův ani jediným slovem se nepřimluvil za vystěhovalce. Cítil, že má otec jeho úplně pravdu, když sobeckou zálibu Havránkovu v srdci svém odsuzuje. A přece zas cítil, jak mnoho to váží, když Havránek řekl: je to můj svět... Emouš dobře věděl, co znamená, míti svůj svět...

IV.

„Jak pak asi pořídíme u paní Veselé?“ prohodil otec, když došli kousek cesty od Havránkova stavení. „Nešťastně jsme začali, a mám zlé tušení, že jinde nepořídíme

lépe. Bude asi paní Veselá míti také nějaký svůj důvod, svou překážku . . .“

„Svůj svět,“ pomyslil si Emouš a začervenal se jako krev, když shledal, že vlastně slova ta chtěl hlasitě říci, ale že mu v hrdle uvázla.

Ke statku paní Veselé vedla delší cesta mezi krásně pěstovanými poli, kde bylo tak příjemno a pěkno, jako v bujné ovocné a zelinářské zahradě. Nepěstovalo se tu jen obilí zvláště krásných druhů, ale byly tu veliké záhony zelí, salátu, okurek, mezi kterými uměle a pečlivě byly rozvedeny stružky k navlažování půdy, které nikdy nevyschly, neboť když dlouho nepršelo a všude vládl úpal, napouštěly se vodou čerpanou z hlubokých studen.

Každá pěšinka byla s obou stran obrostlá zelenou mezí tak pěknou, jakoby byla uměle obložena drnem pilně zalévaným.

V této zeleni byly pravidelně vyryté jamky okolo ovocných stromků, že každý stál jako v hluboké míse; byla totiž každá pěšinka osázena stromovím ovocným, ba i mezi ovocem a ječmenem trčely v rovných řadách stromky třešňové a višňové, nyní arci již očesané. Skutečně viděl Emouš, že otec měl pravdu, když mu sliboval, že jej bude na statku paní Veselé mnoho zajímati; při každém kroku měl pan Časný nač upozorňovati všímavého chlapce a ze všeho, co jim tu bylo nápadno, šlo na jevo, že se tu nepěstují rostliny pro zálibu a okrasu, jako u souseda Havránka, ale pro užitek, pro výtěžek. Vypadalo to tu sice tak krásně, protože pořádek a hospodářská pečlivost vždy mají mnoho pěkného do sebe, ale bylo to něco zcela jiného. než co viděl Emouš v kouzelné zahradě sobeckého Havránka.

„Paní Veselá je náramně praktickou dámou,“ uvažoval pan Časný; „umí využitkovati každý kousek půdy co nej-

vydatněji; i kdyby byl jen jako dlaň, stojí jí za přemýšlení a za práci. Ku podivu, jak bohatě se jí ta úroda za její snahu odměňuje. Žasnu, jak se jí tu vše daří. Zde, milý Emouši, podíváš-li se na tuto mez a uvidíš-li na ní kvetoucí slzičku nebo mateří doušku, nesmíš si mysliti, že tu kvetou jen náhodou a bez užitku, ale musíš přemýšleti, jaký asi zisk z nich paní Veselá hodlá vytěžiti. Nemysli si, že jsou zde kolem ty stinné stromy a pod našima nohama ty úpravné cestky bez jediného kaménku jen pro to, aby se nám po nich tak pohodlně putovalo. O zde není nic pro pouhou zálibu. Cesty se u paní Veselé tak krásně upravují, aby její výteční tahouni po nich lehce a bez poškození vozili tu bohatou úrodu do jejích zásobáren. A což teprv až přijdeme do dvora! Však tam již za dvě minuty budeme."

Ale nedošli do dvora. Potkali paní Veselou právě na jedné z těch úpravných polních cest, kde se jim tak líbilo kráčeti.

Paní se ubírala někam na vzdálenější pole za hospodářskou záležitostí a nejevila ni nejmenší chuti vrátiti se s neočekávanými hosty do stavení. Bylo patrno, že nechtěla mařiti času zbytečným hovorem z pouhé zdvořilosti.

„Vítám vás, pane Časný, jaké to příjemné překvapení, že přicházíte," oslovila hosta. „Jak jsem tomu ráda, že jsme se potkali a že jste se marně nenamáhal až do domu. Libo-li, vrátím se mileráda, ale příjemněji vám snad bude jíti se mnou a podívati se na nový stroj, kterým dnes ponejprv začneme pracovati. Pojďte, pojďte, lidé již na mne čekají! Jak se vede u vás a co nového? Tušim, že jste asi nepřišel beze zvláštní příčiny."

Pan Časný dal se s paní Veselou na cestu tím směrem, kam měla namířeno. Drobnými krůčky spěchala po

úzké cestě před ním, stále k němu obracejíc usmívavou tvář; ze samé zdvořilosti kráčela téměř po zpátku.

Pan Časný bez okolků jí co nejstručněji a nejurčitěji pověděl příčinu svého příchodu.

Emouš, jenž kráčel poslední za otcem, nespustil očí s tváře paniny nesmírně jsa dychtiv uhodnouti, jaký dojem na ni učiní slova otcova. A hle, když uslyšela příběh ubohých vystěhovalců, ač tak krátce a skoro suše vypravovaný, neušlo Emoušovi, že se velké modré oči její zarosily. Naslouchala s nelíčeným soucitem, a když otec ukončil, prozradily otázky její, že vskutku mateřsky pomýšlí na potřeby těch nešťastných, a Emouš neubránil se několika radostným slzičkám, když se přesvědčil, že jde paní Veselé osud vystěhovalců k srdci. Již se oddával nejlepší naději, když paní Veselá konečně dala otci tuto odpověď:

„Učiním zajisté pro ty ubožáky, co mi jen možného, učiním to ráda, pane Časný. Vždyť mohu, mám jen jediné drahé dítě na světě, a pro tu svou Lidunku mám věru jmění dosti. Starám se, abych jí je rozmnožila, hospodařím, jak nejlépe umím, a péče má jest Bohu díky požehnána. Neublížím si, ani své Lidunce, dopřeji-li ubožákům něčeho z našeho dostatku. Určete si, pane Časný, bez okolků sám, mnoho-li myslíte, že jest třeba, aby se těm ubožákům pomohlo, aby na příklad některý soused, který si je nechce k sobě vzíti zadarmo, vzal si je k sobě za plat. Na penězích dám ráda, mnoho-li chcete, ale do vlastního domu si je vzíti nemohu. Ne, že bych snad neměla místa, naopak, ale z jiné příčiny.“

Překvapením a sklamáním pohlédli pan Časný a Emouš na sebe. „Nejde mi o peníze,“ pravil pan Časný, „okamžitě jich tak velká potřeba není, ale jde mi o to, aby

ti ubozí lidé nalezli dobré přístřeší u lidí vlídných a soucitných. a tu jsem myslil, že právě u vás . . .“

„Ráda bych, kdyby . . .“ zajíkala se paní Veselá, „jak pravím, neodříkám vám ze žádné jiné příčiny nežli z té jediné, že, jak víte, mám to svoje drahé dítě, svou Lidunku, tu svou jedinou radost přede vším na mysli . . . Znám své povinnosti k bližním, ale povinnost k mému jedináčku jest mi přednější.“

„Nerozumím vám,“ odvětil pan Časný s podivením; „jak by mohla vaše povinnost mateřská vám brániti, že byste nemohla těm ubožákům dopřáti koutku ve svém domě?“

„Jen rozumějte, pane Časný,“ vykládala paní, „není mi to proto možno, že bych nemohla ty ubožáky přece vězniti, aby jich Lidunka nespatřila, a spatřiti je pro Bůh nesmí!“

„Že nesmí? A proč?“ žasl pan Časný.

„Můj Bože, nebudu přece svému jedinému drahoušku sama a schválně přiváděti na oči takové divadlo,“ vysvětlovala paní. „Má Lidunka vyrostla dosud v radosti a štěstí, bídu a trampoty zná jen z povídání, neboť mám za svou povinnost netajiti jí, že jsou zlé věci na světě, aby její srdéčko se nezatvrdilo, a ona, ubožátko, i při pouhém povídání bývá tak lítostivá, tak zarmoucená! Ale přivésti jí takový obraz, jakého ještě nikdy nespatřila, zrovna na oči, ne, toho neučiním. Nechci jí kaliti její veselou mladost. Ať ještě neví, co věděti nemusí. Však toho smutného sama pozná zajisté později dost, ale dokud jí toho mohu uchrániti, ať si zpívá jako ptáček, ať se směje, ať se raduje jako by celý svět byl samá rozkoš. Tedy jen povězte, pane Časný, mnoho-li mám poslati pro ty chuďasy?“

Pan Časný podivením zapomněl odpověděti na tuto

její otázku. „Skutečně vychováváte svou dcerušku tak opatrně, aby nespatřila neštěstí tváří v tvář a nevěděla ani, jak vypadá bída?“

„Ano, skutečně!“ přisvědčovala paní. „Jsem šťastna, dokud ona je šťastna, a zkaliti jí jedinou chvíli svou vinou, pokládala bych si za největší hřích.“

„A to vás nebude rmoutiti, zůstanou-li ti ubožáci přece bez přístřeší jen proto, aby jich vaše Lidunka nespatřila?“

„Prohřešuji-li se na nich, ať mi to Pán Bůh odpustí, ale zarmoutiti svou Lidunku nemohu a nechci. Ona jest mi více než mé statky, než můj život, ona jest mi vše, můj svět, ano celý můj svět!“

Pan Časný chtěl ještě něco odvětiti, ale když viděl, jak se Emouš při posledních slovech paniných odvrátil jako k odchodu, skončil jaksi bezděky také rozmluvu; zdálo se mu, že Emouš má pravdu, že jest tu všecko další mluvení marno. Poděkoval tedy paní Veselé za nabídnuté peníze, pravil, že ještě neví, mnoho-li jich bude třeba, a poroučel se.

Chvíli šli s Emoušem mlčky. Potom řekl otec: „Jak někdo začne s takovou, že má svůj svět v něčem anebo v někom, je konec. V takovém tom svém světě sedí jeho sobectví jako pán na pevném hradě a zůstane nedobytno i proti nejtěžší střelbě. Nezdá se ti?“

Emouš neodpověděl. Sklopil hlavu a zdálo se, že jest mu velmi horko, neboť zčervenal a utíral si čelo. Nevěděl, myslí-li to otec jen o sousedu Havránkovi a o paní Veselé nebo má-li na mysli ještě nějakou třetí osobu, která má také svůj svět, třeba v nepevném hradě, tedy aspoň v staré stodole. Pokukoval po otci vyzvídavě, ale nevypátral, jak to bylo myšleno.

Zase šli chvíli mlčky.

„Paní Veselá jest dobrá, milá, ale slabá duše. Leckdo závidí té její Lidunce, že ji samou láskou chová jako zakletou princeznu v pohádce, ale mně je té dívky líto, protože — ale o tom ti nemohu nyní vykládati, nerozuměl bys, jsi sám ještě dítě. Chtěl jsem jen říci, že paní Veselá skutečně činí, co dle svého přesvědčení nejlepšího může. Dá peníze. Nuž doufám, že za peníze přece někdo ty ubožáky ubytuje, ale kdo a kde! Slušnější sousedé se budou styděti, aby učinili pro zisk, na co neměli z milosrdenství místa, a u nějakých spustlých lidí nebo bídných chuďasů, kteří sami bydlí hůře nežli v chlévku, tam ti ubozí budou špatně uschováni. Ale počkej, něco mi připadá. Včera jsem nemohl mluviti se sousedem na kopečku. Má dost čistý baráček a je chud, plat bude mu snad vítaný a rád snad to učiní. Podívám se tam, zastihnu-li ho nyní na jeho políčku. Ty jdi domů, možná, že tě matka pošle na pole s nějakou vyřízenou; já si tady v pravo nadejdu a zastavím se u Votýpky.“

Sám a zamyšlen přišel Emouš domů. Nebylo ho tam třeba, matka proň žádného vzkazu neměla. Nevěděl právě, pustí-li se za otcem k Votýpkovi, nebo do lesa k vystěhovalcům, kde zajisté byl Milan, — tak se aspoň Emouš domníval. A než se mezi oběma těmi cestami rozhodl, byl v zahradě, aniž věděl jak, a jeho zraky utkvěly na vratech staré stodoly v zadu za stromovím. Loudavým krokem šel se podívat, je-li tam snad Milan, ač dobře tušil, že tam nebude. Pootevřel, bylo tam prázdno a ticho, milý chlad a příjemná vůně sena vála ze vrat ven. Na čistě umeteném mlatě krásně se jevily mapy čtyř dílů světa tak čistě a pečlivě vydlabané, že v ničem nezadaly kresbě dílu pátého, Australie, naznačené cvičenou rukou opodál na svém místě.

Proč by Emouš nevzal do ruky svých nástrojův

a nezapočal nárys Australie? Vždyť měl k tomu volný čas; na chůzi do lesa jest nyní již pozdě před polednem a právě vedro největší, a k čemu by chodil k Votýpkovi, když by zajisté již jen potkal otce na zpáteční cestě. Však si to tam otec pořídí bez něho, odešel tam s nejlepší nadějí, ba měl za jisto, že tam konečně nalezne, po čem se od včerejška sháněl.

V takové myšlénky jsa zabrán, svlékl Emouš kabát, vzal nástroje a položil se na zemi k své Australii. V první chvíli těšila jej práce tak velice, že mu bylo stejně při ní blaze jako vždy dříve, jako ještě včera. Ale za chvíli začalo mu cosi nepříjemného překážeti, nevěděl ani, co to jest. Podobalo se to bzukotu dotíravé mouchy, a přec ho žádná neobletovala. Několikráte odložil své nástroje a ustal jako unaven, ale vždy opět vrátil se k práci a mrzel se na sebe, že se mu dnes dlabání tak nedaří, jako jindy. Bzučelo mu cosi ne-li v uších, tedy v hlavě přece. Byl to bzukot sykavý, ve kterém se stále opakovala slova: „svůj svět, svůj svět."

Pojednou se Emoušovi zajiskřily oči. Zdálo se mu, že na obrysu své Australie nalezl chybu; nebyl dost jist, zdali jistý záhyb byl vykreslen správně. Nade vše jiné ho vždy zajímalo hloubati ve své paměti po pravých tvarech zeměpisných; takové chvíle, kdy měl nějakou pochybnost a musil svou paměť dvojnásobně namáhati, měl nesmírně rád, a přemáhání takovýchto překážek působilo mu největší rozkoš. Rázem zapomněl na vystěhovalce a na všechno, co s nimi souviselo. Čím to také bylo proti otázce, která zaujala všecku mysl jeho, zdali na obrysu Australie jistý zářez má býti hlubší, než si jej na mlatě vykreslil? Nenadálý ten úkol vtrhl jej úplně ve starou zálibu, i byl z něho hned opět náruživý onen

zeměpisec, jemuž celý svět byl jedinou velikou krásnou mapou . . .

Tak zahloubán do práce nezpozoroval ani, že bylo slyšeti po zahradě kroky, ba nevšiml si ani z počátku hovoru dvou hlasů, ku kterému upjal pozornost teprve, když jeden z nich vyslovil jeho jméno.

Byl to hlas matčin.

Emouš neporozuměl hned, o čem byla řeč, i když určitě poznal, že matka s otcem hovoří o něm. Až za chvíli chápal souvislost jednotlivých vět a odpovědí na ně.

„Vždyť by se ti hoši také spokojili ložnicí, kterou jsem jim na počátku prázdnin upravila v komoře," mínila paní Časná a dodala: „Třeba je tam šero, což na tom? Vždyť se tam chlapci nezdrží déle než na vyspání."

„Ale považ, kde by Emouš studoval," namítal otec.

„Můj Bože, vždyť přece nepřijel na prázdniny jen proto, aby studoval," odpověděla matka; „konečně se již nastudoval prozatím dost a dost, prázdninám bude brzy konec, může si čas všelijak ukrátit; vždyť se již jedná skoro jen o čtrnáct dní."

„Právě konec prázdnin mu zkaziti nemůžeme," odvětil otec. „Chci, aby si po celý rok v Praze vzpomínal na svůj domov jako na místo na celém světě nejmilejší."

„To chci zajisté také, milý muži," pravila paní Časná hlasem pohnutým; „ať si zachová živou vzpomínku, že v jeho domově i nešťastní nalezli přístřeší, když se jich nikdo ujati nechtěl."

„To je krásná věc a mluví to k srdci," přisvědčoval otec, „a musil bych ti dáti úplně za pravdu, kdyby se jednalo jen o to, obětovati pohodlí našeho hocha a jeho hosta. Ale považ jen, kterak bychom mohli vzíti tak hodnému dítěti jeho jedinou radost, jeho stodolu! Vždyť víš, že tam má nejenom svou ložnici, ale svůj svět, celý

svůj svět! Nemám odvahy, nemám k tomu srdce, abych mu tolik vzal, k vůli cizím nešťastníkům.“

Emoušovi při těchto řečech tak šumně bušila ve skráních krev, že neslyšel již dalších slov odcházejících rodičů. Zvuk hlasů jejich se mu smísil v neurčitý hluk, v němž nerozeznával již žádného určitého smyslu. Ale co slyšel, bylo mu dosti. Chápal, že otec zůstane přese všecky matčiny domluvy na svém, chtěje mu obhájiti jeho svět.

Divně to vířilo v hlavě malého hocha. Dlouho si nebyl určitě vědom, co chce, čemu dá za pravdu, co učiní. Všecko, co se mohlo dále státi, bylo mu bolestno, palčivo. Hrozno bylo mu pomysliti na opuštěné ubožáky bez přístřeší v lese, kdežto útulný úkryt, který by jim byl domov jeho mohl poskytnouti, sloužil jen jeho zálibě, ale srdce se mu také svíralo, podíval-li se na své krásné mapy na mlatě a pomyslil-li si, že by je měly cizí nohy rozšlapati a zničiti poslední jejich stopy.

Z tohoto zmatku vznikla mu konečně myšlénka: ne, otec nesvolí a nepropůjčí jim této stodoly, dokud zde mám svůj svět. Na okamžik jej upokojila tato jistota, ale klid jeho se zase ihned rozprchl. Vzpomněl si, že i soused Havránek měl svůj svět, i paní Veselá také svůj, vzpomněl na slova otcova, kterak se v tom svém zvláštním světě každý uzavírá se svým sobectvím. I bylo mu jasno, že sám se stává sobcem, dopouští-li, aby k vůli tomu jeho světu, k vůli té jeho nejmilejší hračce otec odepřel nešťastným lidem svého milosrdenství. Neměl-li otec odvahy, aby mu vzal tu jeho radost, tož bylo na něm samém, aby odvahu tu měl a svou radost dobrovolně obětoval.

Hluboce zamyšlen pohlížel na svůj nedokončený svět na mlatě a z očí jeho řinuly se hojné slzy. Oplakával ten svůj svět, ten předmět své péče a lásky; loučil se

s ním, těšil se naposledy všemi půvaby, kterými jej k sobě poutal.

A když se vyplakal, když dosti dlouho se svým světem se naloučil a úplně se vžil v myšlénku, že jej ztratí, že jej dá v oběť, utřel si šátkem opuchlé oči, přinesl ze zahrady konev vody, polil mlat, vzal z kouta motyku i jal se konati na svém nejmilejším díle úkol ničitelský. Se zamhouřenýma očima zvedl hrubý nástroj k první ráně a na slepo udeřil do tvrdého mlatu.

Motyka vrazila právě do srdce Evropy. Odtamtud započal a bez milosrdenství rozkopával první ten světa díl s větší horlivostí a rychlostí, než s jakou jej byl tvořil. Pot se mu lil po tváři, ruce umdlévaly mu od těžkých úderů do tuhého jílu, ale Emouš neustával v práci a spěchal úzkostně, aby ho něčí příchod nevyrušil, dokud práce jeho nebude dokonána. Umínil si, že pilné dílo několika neděl naprosto zničí za málo hodin. Nešlo to lehce, srdce bolelo ještě více než ruce, avšak Emouš nepopustil, a než se večer setměl, byl ten jeho svět rozrytým hliništěm, na němž by nikdo nebyl poznal tvary Asie neb Afriky, ba ani on sám již nemohl rozeznati, kde byl do té chvíle který světa díl.

Dobře, že mu tma zahalila dokonané to dílo zkázy a že, když odcházeje k večeři zavřel za sebou vrata stodoly, byl tělesně příliš umdlen, než aby se byl mohl zabrati v rozjímání o své samovolné oběti. Nebyl schopen jiné myšlénky, nežli aby mohl co nejdříve na svém loži pohoviti utrmáceným údům.

Rodiče s obavou pozorovali jeho podivné vzezření a opuchlé oči a soudili dle toho i dle jeho ospalosti, že začíná churavěti. Schválili mu, aby si šel dříve lehnout, a Emouš vděčně uposlechl. Odebral se do své stodoly, kdež ospalostí klopýtal přes hroudy svého rozkopaného

světa, otupělý již proti žalu i úvahám. Ale když si ulehl, když své rozbolené údy uložil do měkce vystlané postele, oddechl si s velkým uspokojením a bylo mu věru, jako by nejen tělo, ale duše jeho nacházela úlevu a klid tak blažený, že podobného dosud nepoznal. — Cítil, že jako tělo jeho těžkou prací, tak i duše jeho si dnes zasloužila tohoto sladkého odpočinku. Pochopil pojednou, jaký význam mají slova: spánek spravedlivých.

„Dnes naposledy spím ve své stodole," řekl si v myšlénkách, než se mu víčka zamkla; „ale také vystěhovalci dnes naposled spí v lese bez přístřeší." S tou myšlénkou usnul...

Když se ráno probudil a pohled jeho bezděky utkvěl na rozkopaném mlatě, projelo jej nejdříve leknutí a úžas. Ale když se vzpamatoval, připadalo mu, že se všecko kolem něho proměnilo ve svět nový, krásnější a slavnější než ten, jehož trosky zřel před sebou, ale zvláště že on sám již není tím nerozumným, dětinským Emoušem, jímž byl ještě včera.

Podivno, ani dost málo se mu nestýskalo po ztraceném jeho světě. Naopak, bylo mu veselo a volno, ne jako by byl něco ztratil, ale jako by byl něco převzácného nalezl. Co to bylo? Kde to bylo? Co jej tak neobyčejně těšilo, a sladce odměňovalo za včerejší oběť? Nebylo to nikde viděti ani slyšeti, ale cítil to určitě, — kde? Ve svém srdci. Tam byl ten svět mnohem krásnější a drahocennější, nežli s kterým se Emouš včera s tolikerými slzami rozloučil... Hbitě jako rybka vyšvihl se z lože a upraviv se co nejspěšněji, spěchal k otci.

Rodiče byli mile překvapeni, že tak brzy vstal a tak zářivě vypadal. Již nebylo na něm ani stopy po včerejší mdlobě a žádného tedy strachu, že ochuraví.

„Prosím tě, tatínku, pojď se mnou na okamžik někam

se podívat; učiním ti nějaký návrh," pravil rozjařen a naléhavě, jak nebývalo nikdy jeho zvykem, popadl otce za paži i táhl jej s sebou po zahradě. Přivedl jej do stodoly a ukázav rukou do vnitřku, řekl spěšně, jako by se bál, aby něco nenadálého ještě nepřekazilo jeho předsevzetí: „Měls včera tolik starostí, kde ubytovati vystěhovalce, a tolik lítosti, že se ti to u sousedů nepodařilo. Hleď, tatínku, buď tak dobrý, buď tak šlechetný, dopřej jim místa u nás! Tady ve stodole je pro ně místa dost, já s Milanem mohu spáti v komoře, a nic, docela nic nepřekáží, aby se to nestalo hned dnes."

„A kde je tvá mapa? Kde je tvůj svět?" tázal se otec plný úžasu, hledě s překvapením na rozkopaný mlat.

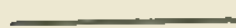
Emouš se zarděl. Teď přišla nejtěžší část jeho předsevzetí. „Má mapa světa zde na mlatě?" pravil zajíkavě; „ta se mi nepodařila, zkazil jsem ji, proto jsem ji raději celou rozkopal." A s touto lží na rtech obrátil se kvapně jako by pojednou jakási mocná ruka jej odstrčila, a úprkem hnal se po zahradě i ven do polí, kdež se nezastavil, dokud nebyl od domova hodně vzdálen.

Nebylo třeba toho útěku, otec neběžel za ním, ale stál v hlubokém pohnutí nad rozkopaným mlatem i zdálo se mu, že ještě nikdy v žití neměl tak šťastné a krásné chvíle jako byla tato. Věděl, že se Emoušovi nejlépe odmění, když o krásném jeho skutku nebude před ním mluviti. Nezmínil se tedy po celý den, kdykoli s Emoušem se setkal, ani slovem o vystěhovalcích. Ale večer, když potkal synka svého v myšlénkách bloudícího po lučině, vzal jej jemně pod paždí a vedl jej do zahrady. Tam přistoupil s ním ke vratům staré stodoly, jež byla pootevřena, a když se tam Emouš skulinou podíval, viděl tam všecku rodinu, z lesního noclehu mu známou, blaženě si hovící v novém tom útočišti. Viděl, kterak si upravo-

vali tuto svou prozatímní domácnost, jak pečlivě se postarali nejdříve o nemocného starce, pak o děti, a potom o sebe. Tváře všech se usmívaly šťastným uspokojením a na zracích všech bylo znáti vroucí pohnutí radosti a vděku. Dlouho díval se otec se svým synem mlčky na tento výjev, potom tiše, jak byli přišli, se opět vzdálili.

„Stálo to za to, viď, můj zlatý Emouši?“ pravil otec a objal své dobré dítě. „Ano, kdyby každý z nás dovedl své libůstky, svůj přepych, částečku vlastní radosti obětovati k úlevě a štěstí našich bližních, oč by byl krásnější ten celý širý svět všem lidem společný! Mnoho jest znamenitého na naší zeměkouli, můj milý zeměpisče, ale vzácnějšího nic není v žádné světa končině nad dobré, soucitné srdce, a nejkrásněji je tam, kde člověk v blahu svého bližního nachází svůj svět.“

STROMOŘADÍ.

V slunečním jasu krásného dne třpytila se krajina úrodná a přece pustá, požehnaná a přece tesklivě smutná. Daleko a široko zrála bujná pole, tichounce šelestíce v teplém vánku letního poledne; zdálo se, že se vůkol kolébají vlny zlaté a stříbrné, tak krásně se vydařilo zrající obilí z půdy pilnýma rukama vzdělávané. A přece mezi tím bohatstvím živého chleba bylo mrtvo, zádumčivo: podobala se ta zlatá pole chvílemi bezmezné písčině, prahnoucí v žáru slunečním.

Nikde nebylo viděti houštiny stromů, ba ani ladných stromořadí, téměř ani jednotlivého stromku. Úhledná vesnice, jejížto domky skoro všecky byly nové a svítily červenými střechami nad čistě obíleným zdivem, vypadala uprostřed nejbujnější úrody jako opuštěná a zanedbaná, jako pohozený obrázek, jehož žádná pečlivá ruka neupravila do rámce.

K neveselé této vesnici neveselá vedla cesta, a neveselý poutník se po ní ubíral. Těžkým krokem a s těžkým dechem, namáhavě se opíraje o hůl, kráčel cestou k osadě vzhůru obstarožný muž v chudobném ale čistém šatě, s tváří, jejíž vetchost patrně nebyla ani způsobena vyso-

kým věkem, ale utrpením, soužením a jak se zdálo chorobou. Prořídlé a zešedivělé jeho vlasy dojista by ještě byly mohly míti svou barvu havraní, jejíž zbytky tu i tam se dosud černaly ve zbělelém a zdivočilém jeho vousu, kdyby těžké jakési strádání nebylo před časem rozbrázdilo jeho čelo hlubokými vráskami a sehnulo šíji vysoké jeho postavy. Nelze ani říci, že kráčel, spíše se plazil hluboce stenaje a často odpočívaje; ba ani odpočinkem nebylo to časté postávání za úmorné chůze, neboť nebylo kam si usednouti v pravo ani v levo podle cesty. Každé dýchnutí větru zvedalo mračno prachu z ujeté cesty, a slunce sálalo tím palčivěji, čím déle chodec otálel a se zdržoval. Nikde nebylo kousku zelené meze, jen zrudlé skvrny při polích ukazovaly místa, kde snad z jara se pokoušela tráva vyrůsti; nyní byla dávno uschlá, neboť ji nestínil ani jediný strom nebo keř.

Za starcem v značné vzdálenosti touž cestou spěchal hoch asi dvanáctiletý, jehož bosé nohy nic si z toho nedělaly, že se bořily do hlubokého prachu; žízeň jej sice trápila, ale místo napití zanotoval si písničku a zpívaje zapomněl na všecky svízele. Teprve když rychlou chůzí došel až nedaleko starce a mohl zrakem rozeznati, jak trudně se béře svou cestou, zarazil se, utichl, a hned se mu zdálo, že i jeho začíná více tížiti vedro a žár, suchý prach a příkrost pusté cesty. Jako by k starci byl uvázán, nemohl se odhodlati, aby jej předešel; loudal se za ním sám nevěda proč a pozoroval každé jeho hnutí. Všiml si teprve, že stařec v ruce nesl uzlík sice malý, ale kdož ví jak těžký; tu bylo chlapci pojednou líto, že o tom dříve nevěděl a starci nepomohl nésti jeho břímě. Nyní již bylo na to pozdě, aspoň nejhorší část cesty byla odbyta; silnice dostoupila nejvyššího místa a šla již dále k vesnici po rovině. Ale přece nebylo pozdě, neboť stařec

byl patrně tak unaven, že potřeboval podpory. Rozhlédnuv se úzkostlivě kolem sebe, jako by marně spásy hledal, zapotácel se stranou od cesty a chtěje si usednouti na kraj suchého příkopu, sklesl tak bezvládně a vysíleně, až se v hochu srdce sevřelo. Neslyšitelným krokem svých bosých nožek přiblížil se až za starce a dlouho nevěděl, kterak by naň promluvil. Konečně si dodal odvahy a řekl: „Dědečku, vám je špatně; viďte? Řekněte mi, čím by se vám asi nejspíš ulevilo, doběhnu vám pro to do vesnice."

Stařec se pokusil obrátiti hlavu, aby hocha uviděl, ale nemohl.

„Kdo to mluví? Já nikoho nevidím," odpověděl sípavým, bezezvukým hlasem.

„To jsem já, Mirotovic Jeník tady z vesnice," ozval se hoch a skočil do příkopu, aby jej stařec mohl viděti. „Přejete si něčeho, dědečku? Snad trochu vody nebo mléka?"

Stařec se zahleděl na chlapce očima široce rozevřenýma, ale kalnýma a strhanýma. Po dlouhé chvíli teprv pravil s hlubokým vzdechem: „Mirotovic Jeník! Dobře tak!"

Chvíli hoch mlčel, ale když se stařec neozýval a jen dech jeho se stával co chvíli těžším a postava jeho co chvíli víc a více se hroutila, šla na chlapce úzkost a podivná lítost. Poznovu prosebně řekl: „Co byste rád, dědečku? Povězte jen, naši rádi dají a já přinesu."

Bylo viděti, že se stařec namáhá, aby promluvil. — „Nepotřebuji ničeho," řekl chlapci; „ale když jsi Mirotovic Jeník, tedy mi pověz poctivě pravdu, jsi-li také takovým bezbožným škůdcem, který z pouhé svévolnosti ničí stromky a bere Božím bylinám život."

„Já?" zvolal chlapec; „jak živ jsem nepoškodil jediného stromku, a i kdybych chtěl, nevím, kterak bych

mohl; vždyť u nás žádných stromků není, u nás se nesázejí.“

„A proč se nesázejí?“ zachroptil stařec s jakousi zimničnou dychtivostí.

Hošík naň vyvalil oči.

„Což já vím, proč se nesázejí? Vždycky jen slýchám, že by bylo škoda práce, že bychom my kluci stromků beztoho na pokoji nenechali. Ale co pak je na tom! Raději vám doběhnu pro krapet mléka, nechcete?“

„Nechoď,“ bránil stařec, „zůstaň raději u mne; když jsi Mirotovic Jeník, chci ti něco říci.“

„Tedy pojďte, staroušku, dovedu vás k nám,“ nabízel se hoch; „tady není hezké posezení pro vás, slunce pálí, až by hlava uhořela, a vy jste velmi umdlen. Pojďte do sednice, do chládku.“

„Pálí, pálí až upálí, ale dobře mi tak!“ zasípal stařec. „Pro mne již chládku a ulehčení není na světě, milý hochu. Pálí, ale bude to již jen chvilku trvati. Chci ti něco říci. Podívej se tamhle na levo, jak daleko ti stačí zrak. Co tam vidíš?“

Hoch se zahleděl přes ozářená pole zacláněje si rukou oči. „Co bych tam viděl? Pole a řadu stromů.“

„A podívej se hodně daleko na pravo. Co zas tam vidíš?“

„Také pole a stromy, všelijak sem tam v řadách a v houštinách.“

„Ano, to jsou stromořadí a skupiny stromů u cest,“ vzdychl si stařec, „a teď ti povím, proč se tady u vás stromky nesázejí. Hleď, tam to stromořadí, které vidíš na levo, je padesát let staré. Vysázeli si tam občané při silnici mladé kaštanové stromky, a když to uviděli hospodáři z vaší vesnice, zalíbilo se jim to a umínili si, že to také učiní, ale chtěli míti stromořadí ještě pěknější než

tamti. Složili se, každý dal, co mohl, a nakoupili stromků. Po celé té cestě, po které jsme teď vystoupili jako v prahnoucí poušti, vysázeli po obou stranách bujné mladé lípy a těšili se již, jaká to bude krása a jaká radost, až vyrostou a pokvetou šiříce vůni a milý stín. Starci se modlili k Pánu Bohu, aby jim dopřál dožiti se ještě té radosti. Všecka vesnice byla jako omladlá tím stromořadím; pyšně a laskavě díval se každý občan na mladé stromky, které byly také i jeho majetkem, a každý měl o ně péči, aby se jim dobře dařilo, a myslil na ně otcovsky, jako by patřily k jeho rodině, k jeho hospodářství. A měli pravdu ti lidé, že takovou lásku chovali k mladým stromům, neboť byly to budoucí dobrodinci veškeré obci. Či není strom dobrodincem? Řekni, hochu! Ach, kdyby jen Bůh dal každému tak dobrého a věrného přítele, jakým je s láskou vypěstovaný strom! A kdyby jen všichni lidé byli tak šlechetní a dobří jako stromy. Ale nejsou. Zdálo se tenkráte, že ve vaší vesnici každý měl lepší srdce od té doby, co všichni milovali ty mladé stromy, ale vyskytlo se tam jedno srdce zlé a bohaprázdné, které pokazilo všecko. „Jen si, lidé, považte! Některý rozpustilec nám podřízl jednu mladou lípu u cesty na pravo," zvěstoval jednoho dne soused ve vesnici s hořkostí a s podivením. Rozhořčili se všichni a dlouho do noci mluvili o tom zlém skutku, lámajíce si hlavu, kdo by asi mohl býti takovým škůdníkem. Dojista někdo cizí, pomyslili si; zdejší by toho neučinil. Chodili se dívat na ten podříznutý stromek, ale jaký byl jejich úžas, když jeden jej nalezl v pravo a druhý v levo, jeden dole a třetí nahoře u cesty. Ukázalo se, že bylo podříznuto devět stromků. Celá vesnice byla pobouřena; občané se radili, kterak vypátrati zlovolníka a zameziti další jeho řádění. Za celý svět nechtěli dáti své milované lípy jeho škůd-

nictví v šanc. Umluvili se, že budou střídavě konati v stromořadí noční stráž, neboť jindy nežli v noci, jak mínili, nebylo ani možno, aby zlosyn mohl nepozorovaně cosi takového prováděti.

Každé noci tedy stáli a chodili dva občané stromořadím ozbrojeni jsouce na obranu mladých stromů holmi a sekerami, některý i puškou, který ji měl. Obcházeli jako noční hlídky po několik neděl noc jako noc a nikdy se jim nepodařilo přistihnouti škůdníka. A přece stromořadí lipové žalostně řídlo ode dne ke dni; každého dne nalezl někdo cestou z polní práce nové pahýly pořezaných stromků, až přese všecko hlídání ze všech těch mladých lip nezůstala ni jediná, a z radosti i pýchy naší vesnice zůstala žalost i výsměch sousedův.

Když se přiblížil podzim a místo lipového stromořadí se tu vinula zase cesta holá, okolo níž trčely jen smutné zbytky její ozdoby, radili se občané co činiti dále. „Uděláme tomu zlomyslníkovi po vůli, aby naše vesnice zůstala bez stromořadí?“ hovořili vespolek, „ne, té ohavné radosti mu nedopřejeme! Je-li on tak vytrvalým ve své zlobě, budeme my ještě vytrvalejšími ve svém vynasnažení. Podíváme se na to, kdo s koho! Vysázíme stromky celými řadami poznovu; na podzim je beztoho nejlepší k tomu čas. Škůdník bez toho není ze zdejších ani z okolních, může to býti jen cizí člověk z daleka, a když začnou mrazy a vánice, přejde ho chuť, aby sem chodil až Bůh ví odkud pouze pro naši zlost. Konečně ho to omrzí a zapomene na ten bezbožný rozmar. Naše stromky přec jen vyrostou.“ Někteří povážlivější sousedé, kterým bylo líto peněz a práce, kroutili hlavami a mínili, že nebude možno škůdníkovi se ubrániti po druhé tak jako po prvé. Ale většina občanů přec jen se usnesla vysázeti lípy znova.

A tak se i stalo. Ač byla zima na krku a každého groše bylo třeba pro domácnost, přec nakoupili několik set mladých lip a vysázeli stromořadí.

S bázní chodívali každého jitra silnicí, aby se podívali, jak se daří stromkům. Trvalo to několik neděl a nikdo nepozoroval nic zlého. Již bylo pro vysoké závěje sotva viděti slabé mladé stromečky; jen kdo o nich věděl a schválně je hledal, nalezl chudé jejich korunky trčící nad sněhem. Přes vánoce napadlo sněhu tolik, že si musili lidé z domků cesty prokopávati, a kdo nutně nemusil, nikam po silnici nešel ani nejel. Byla tenkráte zima velmi tuhá a dlouhá, sněhu napadalo do takové výše, že ho jen velmi staří lidé pamatovali tolik. Jaký tedy div, že mladé stromečky i se svými korunkami v něm docela zmizely.

Ale když nastalo jaro a sněhu ubývalo, divná to byla věc, že se korunky lip pořád ještě neukazovaly. A čím více scházel sníh, tím patrněji bylo jisto, že ubohé mladé lípy jsou od první až do poslední opět zlomyslně pořezány nebo polámány.

Sousedé chodili s hlavami svěšenými a nic jich toho jara netěšilo; bylo jim tak, jako by jim všecko v polích a sadech mělo býti zničeno a ztraceno. Ženy a děvčata plakaly, když spatřily tu spoustu na ubohých lipách. Jak a kdy se to stalo a čí ruka se na novo dopustila skutku toho rouhavého proti Boží přírodě a proti dobrým lidem, toho se nikdo nedověděl tenkráte ani později. Ale jedno zlé srdce se radovalo ze žalosti, škody a hanby všech spoluobčanů, jedna zaslepená, otupělá a zbloudilá mysl tajně se smála a hrubou, hloupou pýchou se nadýmala, že všecky obelstila, všecky zarmoutila. Byl to škůdník sám, a kdo to byl, to ti nyní povím.“

Hlava starcova sklesla až na kolena jeho, čepice svezla se mu do příkopu a lysé jeho témě zablyštělo se ve slu-

nečním žáru tmavočerveně. Veliké krůpěje potu řinuly se z něho potůčkem, potkávaly se pak na tváři starcově s krůpějemi jinými, linoucími se z vyhaslého jeho zraku.

Hoch, zpozorovav těžký chrapot jeho dechu, otřásl se leknutím a úzkostí. „Unavil jste se přespříliš tím vypravováním,“ pravil, „prosím vás, vstaňte, opřete se o mne a pojďte, ať vás již odvedu někam pod střechu do stínu, sice zde úpalem zahynete.“

„Zahynu, zahynu a zasluhuji toho,“ namáhavě ze sebe vypravil stařec. „Ať mě upálí ten žár, který mě pálí, věř mi, jako peklo. Já jsem to byl, jako výrostek zlý a surový, který jsem všecky lidi oklamal a všecky jejich krásné mladé lípy pořezal. Duše lidí snad by mi odpustily, ale duše těch lip mě proklínají, — slyšíš je?...“

Zrak jeho vyděšeně se upřel v před na neznámý předmět, ruka jeho se zvedla, jako by na něco ukázati chtěla; ale sklesla a celá vetchá postava se skácela stranou. Stařec vypustil jen slabý výkřik a zdál se býti mrtev.

Jedva hoch tuto jistotu pochopil, vyskočil polekán a seč byl, pádil do vesnice. Doběhnuv domů, chvatně pověděl svému otci, že na silnici nějaký neznámý starý muž sklesnuv umírá nebo snad již umřel.

Otec Jeníka Miroty, jsa starostou obce, pospíšil nejen ze soucitu ale i z povinnosti naproti nešťastnému; několik vesničanů se k němu přidalo, ano vzali pro všechen případ i nosidla s sebou. Bylo jich opravdu třeba, neboť když došli na místo, nalezli již starce bez dechu a bez života.

„Co jest vám, starosto?“ ptal se nejstarší z průvodců podiven, když občan Mirota, spatřiv mrtvého, tak se ulekl, až zavrávoral.

„Pro živé nebe!“ zvolal na to starosta, „což nepoznáváte nebožtíka? Jenom naň pohleďte — vždyť je to můj otec!“

„Svatá pravda!“ zvolal šedovlasý soused, „je to starý Mirota! Kdo jej pamatuje, než odešel od nás do Polska, musí jej poznati, jako já jej poznávám!“

I shodli se všichni starší přítomní, že nešťastný poutník není nikým jiným než starostovým otcem, jenž asi před třiceti lety, trápen jsa jakousi stálou nespokojeností, tak si znechutil své rodiště a po změně zatoužil, že odevzdav hospodářství svému synu, tehdá ještě velmi mladému, pustil se, sám ještě pln síly a dost mlád, někam daleko do ciziny, odkud si sliboval za nedlouho šťastný návrat s vydobytým bohatstvím a spokojeností. Ale od té doby míjel rok za rokem a starý Mirota se nevracel, ani o sobě zpráv nedával; dávno jej každý, i vlastní syn, pokládal za mrtvého. Zatím, hle, byl dobrovolný vypovězenec žil až do dnešního dne, ale očekávaného štěstí asi nenalezl, což bylo patrno z jeho vzezření.

Po vesnici se rozletěla zpráva, že starostův Jeník z nenadání potkal vracejícího se děda svého, jenž ale cestou zahynul v úpalu slunečním, nežli došel naposled do svého domova; a když jej průvodci starostovi do vsi přinesli, stáli všichni obyvatelé, staří i mladí, před prahy domků, pozdravujíce starostu slovy: „Potěš vás Pánbůh“, a ženy s dětmi modlily se za nebožtíka...

„Byl to asi krušný a podivný kus života, kterým prošel starý Mirota, než se tak zbídačen vrátil do domova, jemuž se po tolik let vyhýbal tak vytrvale, jako by mu zde byl někdo Bůh ví jak ublížil. Bůh odpusť tomu, kdo mu snad křivdu nějakou učinil, a buď milostiv i jemu samému! Jsme všichni slabí a křehcí lidé!“ Tak hovořili mezi sebou starší sousedé, ale zvláště dojat opakoval si to v myšlénkách starosta Mirota, jemuž těžce to leželo na srdci, že o osudu svého patrně nešťastného otce nic nevěděl.

„Než dědeček skonal, nepověděl ti ani slova o tom, kde za posledních let byl a jak se mu vedlo?“ tázal se Jeníka, jakmile byli sami pospolu.

„O tom mi ničehož nepovídal,“ odvětil chlapec, a otec se truchlivě zamyslil; po chvíli pak pravil: „Tedy pojď se mnou, Jeníku, a doveď mě na to místo, kde dědoušek sklesl; chci bedlivě hledati, nevypadlo-li mu tam snad něco psaného, neboť v jeho uzlíku, v němž si nesl jen staré šaty, nebylo zápisků ani listin, tak že jsme se o ubohém nedověděli toho nejmenšího.“

Jeník dovedl otce na ono místo, které dobře poznal, neboť bylo to právě tam, kde silnice dostupovala nejvyššího bodu cesty. Ale nechť oba sebe pečlivěji pátrali tam i všude vůkol, nenalezli ani lístečku psaného ani jiné stopy po dědovi.

Unaven a sklíčen jsa usedl otec na štěrk u cesty utíraje si zpocené čelo, a hoch stál vedle něho s hlavou sklopenou.

„V takovém úpalu . . .“ s povzdechem prohodil otec a nedopověděl; ale Jeník ovšem dobře věděl, nač myslil.

„Tatínku,“ ozval se zajíkavě, „prosil bych tě o něco.“

„Oč pak asi — právě teď?“ podivil se otec.

„Tatínku,“ tiše hlesl Jeník, „dej dědečkovi na hrob vsaditi lípu, aby na něj stínila . . .“

„Milý chlapče, kdež bych ji vzal?“ odpověděl otec, „u nás se stromy nesázejí, neboť se jim nedaří, a daleko široko žádný hospodář nemá sazenic lipových ani jiných stromových.“

„U nás že se stromům nedaří?“ divil se hoch; „vyhynuly tedy ty lípy zde po stranách silnice snad samy sebou, tím, že stromům u nás půda nesvědčí?“

„V naší půdě by stromy výborně rostly,“ odvětil otec, „ale nedaří se jim k vůli bezbožným kazisvětům,

před kterými neobstojí ani křovisko šípku nebo trní. Slyšels tedy již o lipovém stromořadí, jež nám tu před padesáti lety nějaký zlomyslník dvakráte po sobě pořezal; jeho příklad nakazil kde jakého bujného chlapce v obci, i nespomohlo ani to, že někteří z těch škůdníků byli přistihnuti a přísně potrestáni; nedalť se rozpustilci ničím zastrašiti, ano nacházeli svou chloubu v tom, aby jeden druhého předstihoval opovážlivým a všemu vzdorujícím škůdnictvím. Tak se nám pokazilo nejen všecko stromoví, ale horší ještě škoda nás potkala: zdivočela, sesurověla naše mládež, stala se bezcitnou jako k rostlinám tak ke všemu dobrému a krásnému, krutou ku zvířatům a škodolibou k lidem. Znenáhla začalo se u nás tomu podobati, jako by všecka radost nám byla vymřela, ba naše vesnička ztratila i svou bývalou veselou podobu. Kde bývaly dříve husté sady, kde bývalo domky sotva viděti pod vinnými keři a pnoucími se višněmi, stály jen holé zdi chalup uprostřed rozrytých a zaprášených dvorků, neboť staré štěpy věkem vyhynuly a nikdo již neměl chuti vysazovati mladé zahrady nebo stromořadí — pro kazisvěty! Vyprahly všude travnaté palouky a meze, nezastiňovány košatými korunami stromů, ba odstěhovalo se i ptactvo na vždy pryč od nás, rozhněvali se na nás ti zpěváčkové Boží. Zdá se mi, že nás od těch dob opustilo štěstí i požehnání... Mnohá pohroma i svízel přivalila se na nás, mnohá provinění udála se v naší vesničce: ale dost již o tom! Byly to, hochu, zlaté časy, které pamatuji ještě z dětství, když tam ta naše dědinka vypadala jako jedna zahrada, kdežto teď se podobá suchopáru a již ani svým mrtvým na hřbitůvku nezanechala zelené houštiny, aby jim v ní ptáci zpívali! Kdo to vše zavinil, ten první škůdník, jenž pořezal naše lípy, tomu ať Bůh usoudí —“

„Odpuštění, ne trest!“ úzkostlivě a chvatně mu do řeči vpadl hoch; „nezlořeč mu, tatínku! Vždyť to byl dědeček, před smrtí se mi zde na tom místě k tomu přiznal.“

Velikými, uleknutými zraky se otec na chlapce podíval, pak něme sepjal ruce, sklonil hlavu a veliké slzy kanuly mu po tvářích.

Po dlouhé chvíli vstal, pohlédl vlhkým okem ku své rodné vísce a pak obrácen k svému synkovi řekl vážně: „Ať tedy naší obci Mirota zas nahradí, čím se na ní Mirota prohřešil. Dám na své útraty znova vysázeti bývalé lipové stromořadí, které tvůj nešťastný děd zničil; bude to sice státi velkou oběť na penězích, ale jako starosta obce jsem dvojnásobně povinen napraviti, co můj vlastní otec na ní spáchal. Snad dá Bůh, že nynější pokolení mládeže zdejší bude lepším a ušetří stromků, na které tolik vynaložím. Jen zdali také ty, Jeníku, jsi srozuměn, abych takovým vydáním umenšil svůj majetek a tím také tvůj?“

„Budu tomu tuze rád, tatínku!“ vesele zvolal hoch a poskočil si, „těším se na to, a ať se mi některý kluk dareba opováží sáhnouti na stromky! Na toho bych se podíval! A když si vzpomenu na dědečkovu lítost, dal bych za to celý náš statek, aby na nás nezůstala jeho vina . . .“

Ale nebylo tak velké oběti třeba. Právě když vesničané byli shromážděni na hřbitově při pohřbu starého Miroty, přišel z okresního města úřední posel, sháněje se po starostovi.

Přinesl totiž úřední oznámení, že starý Mirota uložil u soudu sedm set zlatých, které si uschránil v cizině, darem pro svou rodnou obec k tomu účelu, aby

se za ně pořídila lipová stromořadí při cestách blíže vesnice.

A po stromořadích vznikaly opět sady, zahrady a hájky, vrátily se do krajiny zpěvy ptáčkův a do chaloupek mysl jemná, přejná, ušlechtilá; nad celou pak dědinkou zavládl duch tichého štěstí, jako by mnohé staré hříchy byly odpykány.

ŠTĚSTÍ A ZCESTÍ.

lunce chystajíc se k západu, metalo přes křivolaké hřbety střech zlatý svůj paprsek do podkrovní světničky, jejížto zamřížený vikýř čněl vysoko mezi nejčernějšími lomenicemi a štíty starých domů. Byla to studentská komůrka, jakých jest v každém velikém městě mnoho; bydlívá v nich chudoba, a tuhá starost i hlad tu bývá hostem; ale domácí hospodyní jest tu veselá pilnost, plná krásných tužeb a zlatých nadějí v budoucnost. I z této nuzné, skoro prázdné světničky, jejímžto jediným přepychem byl pitvorný kaktus u okénka, svítívala pozdě do noci lampa pilnosti, když okolní domy dávno již zamkly ohnivé své oči spánku, a za večerů letních rozléhal se tu zpěv a smích radostného mládí, že sousedé v tichých, vážných domech okolních si říkávali: „Ti malíři tam jsou zase dnes rozveseleni!“

Ano, umění malířské studovali oba štíhlí hoši, kteří přebývali v bídné oné světnici v pátém patře, do níž stoupalo se jen po „slepičích schůdkách“ a již nazývali: „Náš holubník“. Ale ani ti holubi, jimiž se okolní střechy hemžily, ba ani švitořiví vrabčíci, kteří v zimě v létě tam bezstarostně skotačili, nevyrovnali se veselostí svou mladým těm umělcům, když k nim někdy zavítalo několik juná-

ckých druhů, k smutku a žalosti tak málo naladěných, jak oni sami.

Dnes však oba dva, Otík Želanský i Čeněk Ostruha, seděli proti sobě zádumčivě a mlčky, jako by jich tu ani nebylo.

Na slepičích schůdkách ozval se smích přicházejících přátel, potom klepáno a bubnováno na dvéře; Otík a Čeněk pohleděli na sebe, však ani jeden ani druhý se nehnul, aby hostem, jindy radostně vítaným, šel otevřít Teprv, když za dveřmi se smíchem ozval se hlas: „Páni v holubníku nejsou doma,“ a když veselá společnost se zase vzdálila, vstal Čeněk Ostruha, jal se přecházeti po světničce, jako by se z nečinné sklíčenosti mocí chtěl probuditi; ale brzy se jako v náhlé odhodlanosti zastavil u rozviklaného stolku, na němž stál kaktus; zraky jeho byly upřeny na ježaté hrboly divné rostliny, ale myšlénky jeho dlely docela jinde.

„Pozoruješ tu krásnou květinu?“ ozval se po dlouhém mlčení trpce a smutně Otík Želanský. „Povím ti, proč jsme zde ve svém holubníčku nalezli tuto nestvůru rostlinstva, když jsme se zde ubytovali. Nepřemýšlel jsi nikdy o tom, kdo ji zde asi zanechal? Dnes to vím: můj osud mi ji sem daroval na přivítanou, neboť jest to jeho podobizna; můj osud je zrovna tak trnitý, šeredný a mně protivný, jako ten kaktus.“

„Povídám ti, že ti kaktus letos pokvete,“ odpověděl Čeněk; „snad se ti z osudu tvého také brzy nějaké poupě štěstí rozvije.“

„Ano, poupě štěstí!“ s hořkostí odvětil Otík; „to se mohlo státi dnes, kdybych vůbec kousek štěstí měl! Ba nežádám ani štěstí, jenom spravedlnosti! Ale že naše výkresy, Čeňku, neobdržely cen, toť nespravedlivostí do nebe volající! A ty bys ještě mluvil o štěstí?“

„Pro tebe — ano," určitě pravil Čeněk, „pro sebe — nikoliv; pro tebe o štěstí, pro sebe jen o zcestí."

„O zcestí? Jak to myslíš?" podivil se Otík a s překvapením přikročil k příteli: „Myslíš, že jsme šli cestou nepravou, jsouce skromnými a pilnými? Myslíš, že jsme se měli trochu jako jiní svými vlohami vypínati, ku profesorům se chovati méně podajně, vyzývavěji a směleji? Již jsem si to věru pomyslil též!"

„Mýlíš se, Otíku," horlivě odporoval Čeněk. „Velká by byla škoda tvé skromnosti a píle, jíž na tobě každý miluje. Ty jimi dojdeš zajisté svého štěstí, nechať dnes nebyl výkres tvůj uznán za nejvýbornější ze všech. Ty přece mezi nejnadanější žáky náležíš; ale já, milý příteli, poznal jsem dnes, že vězím na zcestí. Nejsem k umění povolán, nemám vloh pravých, rozhodných, byl bych v malířství vždy jen hudlařem, pročež si jiné cesty musím hledati. Bělmo mi spadlo s očí — a jsem odhodlán!"

Kdežto Otík při těchto nenadálých slovech stál podivem jako zkamenělý, ozvalo se silné zaklepání na dvéře, a Čeněk skoro bezděky otevřel.

Nevešel žádný z mladých druhův, ale přistárlý a tělnatý pán, jenž těžce oddychoval po nezvyklém stoupání do pátého patra.

„Strýčku!" zvolal Čeněk zprvu skoro s leknutím, neboť mu připadlo, že se asi něco strašlivého přihodilo, co strýce k tak neobvyklé návštěvě přimělo, ale pak se upokojil vida, že tvář pánova nic zlého nezvěstuje. „Milý strýčku," opakoval již radostně, „nemohu ani říci, jak se divím, že jste mi svým příchodem učinil potěšení, které vás stojí tolik namáhání! Nejdříve odpočiňte, drahý strýčku, a pak vypravujte, co se to děje; já již nedočkavostí hořím."

Starý pán s dosti velikou nesnází se usadil na chatrnou židli, která neměla ani jedné nohy bez pohromy.

„To bydlíš — v pravém — holubníku,“ vzdychal více než mluvil otíraje si čelo; když pak mohl zas klidněji dýchati, pravil bez hněvu, ale s velkou určitostí: „Věru bych sem za tebou nechodil, kdyby mne tvá ubohá matka nebyla o to prosila. Již jsi jí, ty tvrdohlavče, dosti hoře způsobil svým bláznovským úmyslem, že chceš býti umělcem. Řemeslo, obchod, úřad se ti protiví, raději maluješ panáčky a jdeš budoucnosti vstříc, kde budeš nejen sám hlad trpěti, ale i na bídu své matky bez pomoci hleděti. Poslední groše jsi již beztoho na ní vylákal. Ale arciť, jenom když se budeš vychloubavě umělcem jmenovati, neboť za práci obyčejnou se stydíš. Dlouho mě tvá matka prosila, abych se přesvědčil, máš-li přece při malířství do budoucnosti nějaké vyhlídky. Jsem prostým obchodníkem, nerozumím tomu, ale věděl jsem, že se výkresem ucházíš o velikou cenu, která by tobě i matce značně pomohla, i čekal jsem na výsledek. Dnes jsem se o něm dočetl v odpoledních novinách; první cenu obdržel jakýsi Novák — snad tvůj druh, tento mladý pán?“ — Při té otázce se strýček celým tělem i viklavou židlí obrátil k Otíkovi, jejž měřil očima od hlavy až k patě.

„Ne, můj přítel se nejmenuje Novák, ale Želanský,“ odpověděl Čeněk. Otík při zmínce o ceně do temna se zarděl.

„Želanský?“ uvažoval strýc; „počkej, jak pak se jmenuje ten, jemuž dali druhou cenu? Nejste to vy, mladý pane?“

„Nikoliv, strýčku, jest to Kopecký,“ vysvětloval Čeněk.

„Tak? Tvůj přítel nemá ani první ani druhé ceny?“ zasmál se strýc; „toť jste oba tedy stejní chlapíci! Poslechněte, pane Želanský; to, co teď povím svému příbuz-

nému, mohlo by také vám býti užitečno. Nelenil jsem šel jsem se profesorův optat na tvůj prospěch, Ceňku; nuž, uslyšel jsem, žes jedním z nejpilnějších žákův, ale že jest tvého namáhání škoda, protože nemáš dosti velikých vloh, aby z tebe byl někdy znamenitý mistr. Však jsem to stokrát řekl, jaká tě budoucnost očekává.“

Ćeněk, ačkoli sám byl prve pronesl o svých vlohách zničující soud, zbledl nyní, když slyšel o podobném výroku svých profesorův.

Obrátil se k Otíkovi, řka s utajenou, těžkou žalostí: „Slyšíš to! Měl jsem pravdu, jsem na zcestí.“ Otík stál obličejem k zamřiženému okénku od obou mluvících odvrácen.

„Teď si snad ode mne necháš říci, Ceňku,“ pokračoval strýc, „nechať jsem jenom neučeným mužem a prostým kupcem, jehož radami jsi jindy pohrdal. Opakuji ti, co jsem ti již dávno nabízel: zanech daremného malování, které se pro syna chudé matky nehodí, nemař svých let, vzdej se domýšlivosti umělecké a vstup ke mně do obchodu. Nebudeš-li se počestného takového výdělku štítiti, postarám se o tebe jako pravý otec a dobře se tobě i tvé matce povede; ale myslíš-li, že bys kupectvím se ponížil, nemohu pro tebe nic učiniti, neboť peněz na vyhazování nemám. To si rozmysli a přijď mi povědět, na čem jsi se ustanovil. Zatím s Pánem Bohem, dobrou noc! Nu, dobrou noc, vy mladý pane!“ doložil hněvivě, když Otík se od okna k němu na rozloučenou neobracel; „můžete si z mých slov také něco pro sebe zapamatovati.“

Otík se mlčky uklonil, a Ćeněk vyprovázel strýce svého po schůdkách. Když se vrátil, přistoupil k příteli a vzal jej za ruku.

„Otíku,“ pravil nevesele, ale statečně, „již jsem přemohl v sobě marnivost, která mě dosud poutala k tužce

a štětci, ač jsem jimi dosáhl jen sklamání a nezdaru. Dnešní neúspěch mě vyléčil docela. Učiním, jak strýc praví. Co tomu říkáš?"

Otík se na přítele pronikavě podíval i otázal se chvějícím hlasem: „Pokládáš svého strýce za tak znamenitého znalce, že se rozsudku jeho slepě podrobíš? Či dokonce snad myslíš, že bych měl i já si vzíti jeho naučení k srdci? Vidím ti na očích, že bys byl šťasten, kdybych ti řekl, že půjdu s tebou a stanu se také lakomým kramářem! Není dosti na tom, že pro nespravedlivý rozsudek bylo mi snésti výsměch takového nevzdělance, jakým jest, při vší k němu úctě, tvůj strýc, jenž nemá o umění ani pojmu! Byl bych zuby skřípal, když mi dal své pohrdání znáti za to, že jsem ani první ani druhé ceny neobdržel; byl bych v té chvíli chtěl všem posuzovatelům do duše zvolati, že na mně křivdu páchají, ale před oním nevědomým kupcem byl jsem něm a odvrátil jsem se, abych slzy svého pokoření před ním ukryl. Na tom však není dosti; i ty, Ceňku, nyní mi chceš říci: zahoďme své touhy a své naděje, neboť můj strýc kupec nás odsoudil, že nemáme k umění vloh!"

„Proti křivdě mluvíš a sám ji pácháš," opřel se mu nyní přítel Ceněk; „ani mi na mysl nepřipadlo pochybovati o tvých vlohách jako o svých. Nikdy jsem se k tobě nerovnal, vždy jsem patrně viděl, jak vysoko nade mne vynikáš. Třeba tě jiní dnešním zdarem předstihli, tebe to neodstraší, ty napneš tím horlivěji všecky síly, abys ukázal, čeho dovedeš. Pravé a velké vlohy jako tvoje neúspěchem se ještě utuží ve své snaze. Dráha k umění je trnitá, ale ty s vlohami svými nalezneš na ní štěstí, já bez vloh jen zcestí!"

„Jak že? Hleď sem, toto že pracoval člověk bez vloh?" horoval Otík, zvednuv se země výkres, který

k světlu obracel. „Tato práce tvá jakož i mnohá jiná jest tak přesna i čista, že jí nelze nic vytýkati. Nemusíš sám uznati, že máš přece vlohy?“

„Ale jak nepatrné:“ namítal Čeněk; „píle a vytrvalost u mne pracují místo vloh; a přece bych i s nesmírným namáháním nikdy nedospěl dále, nežli že bych se stal malířem velmi prostředním, ba slabým, mizerným! To cítím určitě, o tom jsem přesvědčen, a to také naši profesoři řekli.“

„A kdyby to i pravda bylo,“ rozhorlil se Otík, „tedy se přiznej, Čeňku, beze lži: nebyl bys přece raději malířem, byť jen prostředním, nežli kupcem? Nechtěl bys přece býti posledním z těch, kteří pracují duchem pro vznešené účely umění, nežli prvním mezi lidmi všedními, kteří neznají vyššího cíle nad hromadění peněz? Není-liž umělec nadšený, byť chud byl jako žebrák, vždy ještě v srdci tvém vyvýšen nad sobeckého boháče, jenž po ničem netouží, než aby dobrými obchody plnil svůj měšec? Necítíš, kterak bys snížil se na duchu, kdybys odhodiv paletu za pulpit kramářský se postavil?“

„Nesnížil bych se, jsi na velikém omylu!“ odmlouval s pevnou přímostí Čeněk. „Právě že vznešený účel umění vysoko ctím, vím též, že ho lze dosíci jen vlohami znamenitými! Umění snížil bych, kdybych v něm při veškeré pilnosti přece jen stal se hudlařem. Věřil jsem též, jako ty dosud věříš, že práce duševní jest vždycky záslužnější než povolání obyčejné, a bolelo mě, snížiti se, jak pravíš, ke kramářskému pulpitu. Ale procitl jsem z toho sebeklamu. — Setrvati bez vrozených vloh úmyslně na cestě k povolání, o kterém vím, že jest nad mé síly, bylo by hříšnou a směšnou ctižádostí.“

„Chceš snad i mně tím dáti důtku ve smyslu svého strýce?“ vyjel naň podrážděný Otík. „Jest i má ctižádost

snad tobě směšna? Nuže, nevěděl jsem, že v tobě vězí duše kramářská, ale když tomu tak, nezáleží mi již na tom, co si myslíš o mně.“

„Otíku!“ zarmouceně zvolal Čeněk; „vypovídáš mi přátelství proto, že si volím povolání dle svých skrovných schopností? Proto se domníváš, že se chci oddati nešlechetnému smýšlení, horším se státi, než jsem dosud byl? Ó, jak mi křivdíš a jak mě to bolí! Myslím, že při každém povolání člověk si může zachovati duši čistou a vznešenou, a to hodlám i já.“

„Nuž,“ pohrdlivě prohodil Otík, „rád se tedy podívám, co asi vznešeného za svým pulpitem vykoná pan Čeněk Ostruha. Nechtěl bys mi to napřed trochu napověděti?“

„Nemohu,“ hájil se Čeněk smutně, ale bez hněvu; „sám ještě netuším, čeho na nové dráze budu schopen; jen tolik vím a pevně důvěřuji, že nejen umělec a učenec, ale též obchodník, ba i nejposlednější dle obecného mínění dělník může s dobrou prací pojiti ducha vzdělaného a státi se mezi lidmi užitečnějším, než kdyby na nepravé dráze konal služby špatné.“

„Těším se, jak se vyznamenáš dle rady svého strýce,“ roztrpčeně se usmál Otík, „mne však, Čeňku, ušetři nejen dnes již svými radami, ale i vždy budoucně svými službami. Vidím, že mezi námi není již srozumění žádného.“ Při tom vzal Otík svůj klobouk a chtěl odejíti.

„Tedy opravdu?“ ulekl se Čeněk a zdržel přítele svou náručí. „Otíku, mohl bys a chtěl bys mě odstrčiti, zapříti naše dávné přátelství?“

„Není žádného přátelství mezi uměním a kramářstvím, nehodným umělce jest každý spolek s pouhým výdělkářem,“ prudce ulevil Otík svému pobouření, odstrčil Čeňka oběma pažema a kvapil rozčileně ze dveří té svět-

ničky, ve které po mnoho let byli ve svorné shodě spolu obývali.

Nic nespomohlo, že oba jinoši se měli upřímně rádi a že je oba srdce bolelo, když se nyní od sebe odtrhovali; nic také nespomohly smířlivé domluvy a prosby Čeňkovy; Otíkova mysl byla hořce rozbouřena domnělou křivdou osudu, který jej oloupil nejen o cenu, ale též o milenébo druha na dráze umělecké, i nebylo mu možno naladiti rozbolestněné, ztrpčené své srdce ke smíru.

Když Čeněk s vřelými slzami komůrku opouštěl, aby se za svým novým povoláním k strýci odebral, rozloučil se s ním Otík na oko hrdě a chladně, ač v něm srdce usedalo žalem, že přítel nejdražší se s ním rozchází na osudném rozcestí.

Otík osaměl ve své komůrce, ve které již nebývalo tak upřímně veselo jako jindy; obyvatel její stal se vážnějším, jako by byl o několik let najednou sestařel. Dvojnásobnou pilností se snažil nyní předstihnouti ony spolužáky, kteří ho cenami svými zastínili; při tom se stále namáhal, aby na přítele Čeňka zapomněl, jako na člověka sprostého a nehodného vzpomínky. A nemaje ho na očích, dovedl za nedlouho pustiti jej i z mysli; podařilo se mu, že přestal pro něj truchliti.

Za to se mu pokroky v umění nedařily tak rychle, jak toho palčivá jeho nedočkavost byla žádostiva; bývalo mu, jako by byl ptákem toužícím do výše, ale k železné mříži klece přikovaným. Poutem, které jej tísnilo, byla jeho krutá nouze.

Jsa synem chudého chalupníka v horách, byl v Praze nucen kromě svých studií starati se o výživu; tím se stalo, že přečasto, když by byl s největším zápalem chtěl kresliti nějakou uměleckou studii, nutil jej nedostatek, aby maloval pytle mouky a bochníky chleba na štít krupařského

krámu neb jiné věci, hodné jen štětce řemeslnického, čímž si vezdejšího chleba nuzně dobýval. Ztrácel tím ovšem tolik času, že zůstával pak v pokrocích stále zastíněn šťastnějšími spolužáky, kterým rodiče jejich všeho potřebného poskytovali. Míval trudné chvíle zádumčivosti, kdy horoucně teskníval po blahé volnosti, ve které by se mohl oddati jen svému umění, které horoucně miloval, a vzdělávati se pohledem na slavná díla starých i nových mistrů; někteří spolužáci jeho cestovali do Říma, do Paříže, do Mnichova i do jiných měst světových, kde jsou znamenité školy malířské i sbírky obrazů, zvláště pak ti, kteří byli vyznamenáni cenami, obdrželi podporu na studium v cizině.

S touhou a steskem pomýšlel Otík na jejich štěstí, když sám se nějakou natěračskou prací lopotil, která jej v pokrocích zdržovala, jen aby hladem nezhynul. Ó, věru by nebyl tolik svízelů snášel, ale jako Čeněk jinému povolání přednost dal, kdyby umění ode dne ke dni tím dražším se mu nebylo stávalo, čím více obtíží se kladlo mezi jeho snahu a vznešený cíl. Neohrožená a nepřemožitelná láska k umění však dodávala mu vytrvalosti; bývajíť pravé vlohy s tak mocnou náklonností spojeny.

„Ba, pravdu jsem kdysi řekl Čeňkovi," prohodil Otík polohlasně ve své samotě za podzimního večera, kdy zvláště truchliv byl; „bodavý, trnitý a šeredný jest osud můj, a tento nestvůrný kaktus jest věrnou jeho podobou."

Chopiv se v zamyšlení dvěma prsty velikého bodce nesličné té rostliny, byl by jej bezděky ulomil; však hle, v tom spatřil při svitu své lampy na kaktu něco jasně červeného, nebyla to krev, neboť se prsty jeho neporanily: byl to svinutý, ven se deroucí květ — Čeněk měl pravdu, kaktus pokvete!

„Ale mé štěstí nerozkvete přec!" povzdychl si; „vše,

co se mi rozvíjí v trnitém mém žití, jsou jenom krásné sny a marné touhy.

Odvrátil oči od rostliny, již si jí ani nevšímaje, i jal se přemýšleti o práci příštích dnů.

Uložilť profesoři dospělejším žákům, k nimž Otík náležel, aby každý z nich vymaloval obraz vlastního výmyslu, na kterém by zpodobeny byly jen věci neživé, ale významně sestavené, tak že by nějaká myšlénka ze života lidského jimi zřetelně vyjádřena byla.

Obrazy ty měly pak býti vyvěšeny na veřejné výstavě.

Arciť přemýšlel Otík, kterak by obrazem svým nad druhy vynikl: ale čím více si chtěl dáti záležeti, aby sestavil předměty co možná nejzajímavější a nejmalebnější, tím méně se mu líbily všecky jeho výmysly. Stále hledal ve své hlavě myšlének jiných a jiných, ale vynalézavost vypovídala mu služby; čím více se namáháním rozčiloval, tím méně se mu plány dařily. Unaven jsa, nespokojen a rozladěn, octl se pojednou ve tmě; lampa dohořela. Vrhl se na své chudobné lože a klesl v nepokojný spánek.

Ani ve snu nechtěl se mu objeviti žádný předmět malebný a krásný; stále viděl ohyzdný, pitvorný svůj kaktus, jenžto svou ježatou palici kladl na podušku vedle jeho hlavy a do skrání jej bodal. Najednou měla palice ta oči a ústa, i hledíc naň upřeně jala se mluviti:

„Nepohrdej mnou,“ pravil kaktus, „ale měj soucit se mnou. Vede se mně i tobě stejně, milý brachu! Jsem synem dalekých jižních krajin, kde štíhlé palmy se pnou k zefírové obloze, ale přesadili mě k tobě do šedé chladné komůrky, kde jako ve vězení živořím. Jaký div, že z mého pitvorného těla se nemohou prodrati spanilé květy, které ve mně dřímají! A ty zas, bližence můj, jsi narozen pro

krásné vzdálené kraje umění, ale i tebe uvěznili v komůrce těsné, kde hladu a nouzi otročíš. I v tobě dřímají spanilé květy, ale nemohou se rozviti. V stejných trampotách buďme si přátely; jako nerozlučný druh budu nyní stále při tobě a již tě neopustím: přiviň mě k sobě, ulevím si na tvém srdci, ve tvém náručí.“ A stále tiskl kaktus ostny své Otíkovi buď ke tváři, buď ve dlaně neb na prsa, až těžce dýchaje v trapném tom snu chtěl v úzkostech svých vykřiknouti, ale nemohl. Konečně křikl přec a probudil se. Otevřel oči — a jako v čarovném vidění spatřil před sebou obraz úchvatný.

Byl první mráz; okénko bělalo se třpytivou krou květů ledových, za nimiž slunce rozlévalo jasnou záři; ve světničce bylo smutno a šero, nízký oblouk okénka tměl se přičernale. Ale v paprsku slunce, jenž okénkem pronikal, rozkvétal nádherným bohatstvím květu kaktus, onen syn vzdálených jižních krajin, obraceje všecky své ohnivé kalichy toužebně slunci vstříc; ale mezi ním a jasným zářivým světem stála ledová stěna okénka, na jejíž poloprůhledný úběl se kreslil stín mříže z venčí.

„Ach, vy květy plamenné, vy jste mé touhy pnoucí se k slunci umění! Ale mezi vámi a sluncem mýmční hradba z ledu a z mříží!“ zvolal Otík v hlubokém pohnutí, a vřelé veliké slzy kanuly mu po tváři. Nemohl se dosti nahleděti na své okénko a na cizokrajnou v něm rostlinu, rozvitou jako zázrakem ve květy oslňující krásy. Šerý oblouk okna, silná záře za jeho prosvítavým jiním, před ním pak temné tělo kaktu, obsypané planoucím šarlatem velikých, skvostných květův: vše tvořilo překvapující soulad světla i stínu a zářilo barvitostí tak čarovnou, že Otík pojednou radostně z lože vyskočil volaje z unesení: „Můj obraz! Hle, zde jest můj obraz!“

A přehodiv kvapně šat nějaký na sebe, nedbaje hladu

ani zimy, chopil se plátna a štětce a jal se nastiňovati, co viděl před sebou.

Než slunce vystoupilo k poledni, měl Otík první, hrubý nástin hotový i spěchal s ním dychtivě do školy, aby vyslechl úsudek profesorův i druhův o myšlénce svého obrazu.

Všem se velice líbilo působivé sestavení barev a rozdělení světla i stínu; jenom jaká myšlénka v obraze se skrývá, neuhodl žádný.

„Obraz ten má pěkný a vážný význam," laskavě pravil důmyslný jeden profesor; „vidíme zde ohnivé živé květy, rozvité v samém sousedstvu květů ledových, které jim hrozí mrazivým svým dechem. Tak i v osudu lidském vídáme květy štěstí a led záhuby, jarý život a chladnou smrt v dojemné blízkosti. Myšlénka obrazu jest dobrá, sestavení též; jen se přičiňte, Želanský, aby i provedení bylo zdařilé. Zvláště si dejte záležeti na čisté ohnivé barvě květů kaktových, aby jako hlavní předmět vynikly proti bledojasnému pozadí a šerému rámci okna."

„Nebude mi těžko docíliti pravé barvy květův," odpověděl pln jsa radostné důvěry Otík, „mámť krásně rozkvetlý kaktus doma za model."

„Tedy jej malujte věrně dle skutečnosti," pravil profesor; „také na něžné bělosti průsvitného jíní mnoho záleží; zvolil jste si předmět svou barvitostí velmi půvabný, ale též neobyčejně těžký. Nuže, mnoho zdaru přeji vám!"

Otík poděkoval za vlídnost profesorovu a spěchal do komůrky, aby se ihned pustil v provádění svého obrazu. „Nejdříve kaktus, než mi odkvete!" pomyslil si, a již vytlačoval na paletu řadu barev červených, již se uchopil štětcův a posadil se proti okénku, aby všecky ty rozkošné

odstíny šarlatu a nachu květů, sluncem prozářených, na plátně napodobil.

Ale jak veliká byla jeho chuť do práce té, tak veliké bylo i jeho sklamání po první půlhodině marného pokusu. Čím více do kaktových květů se zahleděl, čím více jemných odstínů ve stkvělé jejich červeni bystrým okem malířským rozeznal, čím rozmanitěji barvy své na paletě míchal, aby svůj předmět věrně zobrazil, tím méně se rovnal květ na plátně krásnému květu na okně! Jak mdlé, ba špinavé zdály se mu smíšeniny barev na jeho malbě, přirovnal-li je k oněm, které ve skutečnosti tamo na okně zářily, jako by to byly ne květy, ale kvetoucí plameny nebo drahokamy.

„Nuže, co na tom, že se mi první pokus hned nezdařil!“ pomyslil si; vzal nůž, seškrábal mokré barvy odhodlaně s plátna a s novou chutí začal podruhé, míchaje pak barvy jinak, opatrněji. Ale květ nebyl ani do půle hotov, když Otík poznal s podivením, že výsledek jest opět chatrný. „Čím to?“ pravil sám k sobě hlasitě; „navykl jsem asi na předmětech temnějších míchati barvy příliš zašedlé; nemaloval jsem ještě nic, co by tak čistou, určitou a živou barvou vynikalo jako tento kaktus, naproti jehož stkvělosti jsem nemotorným jako nejmladší začátečník. Nuže, nedám se zmásti obtížemi nezvyklé barvitosti; však zdravým okem a pevnou vůlí přemohu i tu, jako mnohou jinou nesnáz.“ I seškrábav opět barvy, začal po třetí, — když ani to se nezdařilo, po čtvrté a po páté; již mu to počínalo působiti starost, a byl by měl velmi nepokojnou noc, kdyby mu hlavou nebyla probleskla myšlénka: „Kaktus na okně svítí zajisté proto tak skvěle, že se odráží od bílého pozadí; naznačím si zjitra zajíněné okénko, zajisté pak budou mi šarlatové květy zcela jinak na obraze se jeviti.“ — Tím potěšen, pojedl kus suchého

chleba, první své sousto od rána, ulehl a měl ve snu stále před očima hotový svůj obraz, tak krásný a zářivý, že z rána plný obnovené radosti a důvěry vstal časně ku své práci.

Jal se malovati ledové květy svého okénka; naznačil je jen zběžně i pokoušel se pak poznovu o květy kaktové, aby je měl hotovy, než opadají.

Ale ač měl již na svém plátně bělostné pozadí a všech včerejších chyb v míchání barev se chránil, nespomohla mu ani trpká zkušenost předešlého dne, ani opatrnost dnešní: vymalované jeho květy zas byly neprůhledné, mdlé a temné proti skutečným květům kaktovým.

„Jaký ďas vězí v tobě, ty nešťastný kakte?“ zlobil se rozčilený mladík hlasitě. „Tak jasně viděti tvé barvy před očima a nevpraviti jich na své plátno? není-liž v tom zase kus tvé staré zlomyslnosti, ty bodavý, šeredný osude?“

Třetího dne byl Otík tak unaven svým stálým nezdarem, že neodolav vešel do školy, aby si posteskl svým druhům. Mladíci ti arci proň nevěděli rady, ale když vstoupil onen profesor, jenž byl Otíka tak důmyslně upozornil na barvu kaktových květů, pověděli mu o nesnázi svého přítele, a Otík sám se přiznal též, že se mu práce nedaří.

„Aj, vždyť jste myslil, že to bude velmi lehké?“ prohodil profesor, nic zlého tím nemysle; ale podrážděnému Otíkovi se zdálo, že v slovech těch jest výsměch, pročež již ani nenaslouchal, když mu profesor přívětivě domlouval, aby malbu i kaktus přinesl do školy, kdež se mu poučení a pomoci dostane.

„Ne,“ pomyslil si vzdorně, „nespravedlivým svým učitelům neukáži obrazu dříve, dokud nebude zářiti v plné dokonalosti; nedopustím, aby se mi směli ještě posmívati.“

Trápil se raději ještě po mnoho dní sám a sám, stále bez výsledku. Měl na paměti jistý obraz, jenž byl z ciziny na loňskou výstavu zaslán; bylať to dívčí hlava, ozdobená bílým závojem a červenou kamelií, která svou stkvělostí podávala důkaz, že jest malíři možno zobraziti čistý šarlat květin v plné, nejvyšší kráse všech průsvitův a odstínův.

„Jinému jest to možno, — a mně ne?“ pomyslil si s hlodavou bolestí; „jsem tak neschopen, nemám snad opravdu vloh? Byl bych snad lépe učinil, kdybych byl za příkladem Čeňkovým opustil dráhu uměleckou? Jest na ní i pro mne jen zcestí? Ó Bože, Bože! Ten horoucí zápal, který mě vzdor bídě a nezdaru pudí za cílem umění, ten by byl opravdu jen sebeklamem? Ó ne, ne, cítím, že jsem k tomu zrozen, abych vznešenou krásou blažil a šlechtil srdce lidská! Pryč s malomyslností, — jen s odvahou do díla!“

Tak sám se povzbudiv, chopil se znova malby. Však hle, již byly nejen květy na ní mdlé a pochmurné, i bílé pozadí bylo jaksi sežloutlé, zbaveno něžného třpytu bělosti; všecko to vzhlíželo slepě, nesličně.

Otík vzal jiné plátno, na kterém byl tytéž předměty malovati se snažil: i zde bylo všecko nažloutlé a špinavé.

Smutně vzal plátno třetí a jal se malovati kaktus. Byla to již rostlina jiná, vypůjčená, — jeho již dávno odkvetla.

Svědomitě a pilně, ale již bez důvěry v sebe, vypracoval třetí obraz, částečně dle skutečnosti, částečně z paměti, tak, jak se mu v ní jevil první jeho kaktus — a jak mu v ní tanula ohnivá kamelie i bělostný závoj na dívčí hlavě z výstavy.

Ale jeho kakty postrádaly ohně oné kamelie, jeho jíní nelesklo se bílým třpytem onoho závoje.

Již se mu ani peněz nedostávalo na nové plátno i barvy. — Zanedbav pro svůj obraz všecky práce na výdělek, nevěděl ani již, co zejtra bude jísti; trpěl zimu, třásl se v chatrném oděvu a netopené komůrce, a již i za tu byl dlužen nájemné.

K tomu obdržel ještě od otce svého list, ve kterém jej chudý stařeček prosil o nějakou podporu.

„Jsem nemocen, nemohu po výdělku choditi,“ psal ubohý tatíček; „ke komuž bych se o pomoc obrátil než k tobě, jedinému svému synu? Vím, že ze srdce rád mi v stáří přispěješ, jako jiné dobré děti svým rodičům.“

Zahanben a zdrcen jsa nemožností, přispěti prosícímu svému tatíčkovi sebe menší pomocí, sklesl Otík se zoufalým pláčem na židli u okna nic nedbaje, že čelo jeho se dotýkalo bodců odkvetlého kaktu, tak okrvácelo; byl přemožen úplnou beznadějností. Neslyšel, že někdo na dvéře klepá.

Tyto však nebyly závorou zastrčeny, otevřely se zlehka i vešel jimi mladý Kopecký, Otíkův spolužák. Chvíli se soucitně díval na sklíčeného přítele, pak hlučně k němu přistoupil a zvolal vesele: „Neplač, Želanský, nebuď dětinou! Nesu ti dobrou zprávu: obdržíš objednávku na obraz: náš profesor již má pro tebe závdavek.“

Otík byl jako omráčen.

„Závdavek? Dnes?“ jektal, tiskna v ruce otcův list, pro nějž byl tolik slz prolil.

„Ano, sto zlatých; pojď si pro ně hned.“

„Jaké to štěstí!“ zajásal Otík, ale hned se zasmušil a pravil opět sklesle: „Co platna objednávka na obraz, když právě se zoufalostí poznávám, že jak živ obraz namalovati nedovedu! Hleď na ty šeredy, které jsem spáchal!

Může se to nazvati obrazem?“ Při tom ukázal své tři pokusy.

„Právě ten kaktus jest objednán!“ pokračoval Kopecký; „vymaluješ jej pěkně čistě dle těchto náčrtků, kterým nic neschází než jasnější barvitost.

„Nic nevymaluji!“ vzkřikl Otík s výbuchem své beznadějnosti; „právě ten kaktus mě přesvědčil, že mi schází vše co malíře činí malířem! Ó, již jsem se přesvědčil, že také jsem na zcestí; jak moudře jednal Čeněk! I já tak učiním, stanu se kramářem, nechať při tom hořem a steskem zahynu! Jsem odhodlán, přišels již pozdě se svou novinou! Právě před chvílí dal jsem našemu umění na vždy s Bohem, jako před půlrokem Čeněk Ostruha.“

„Když mluvíš o Čeňkovi —,“ ozval se nyní Kopecký nesměle, „— tož bych ti rád ještě něco pověděl. Mám pro tebe ještě jedno vzkázání.“

„Od Čeňka snad?“ překvapeně se otázal Otík.

„Ano, od něho,“ svědčil Kopecký. „Přicházel často do školy ptát se nás po tobě, když jsi nebyl přítomen. Netroufal si přijíti k tobě samému, poněvadž jsi se naň přílišně rozhněval. Ale stýskalo se mu, a zprávy o tobě velmi jej zajímaly. Pověděli jsme mu o tvém obraze i o těch nesnázích, které ti jeho barvitost již po mnoho měsíců působí. A Čeněk —“

Tu vpadl Kopeckému Otík do řeči těmito slovy: „Čeněk zajisté řekl, že jsem měl poslechnouti jeho strýce a dávno zanechati malířství, k němuž nemám dosti velikých vloh!“

„Nikoliv,“ odpověděl Kopecký; „Čeněk se nás zevrubně vyptával na vše, co jsme o tvých svízelích věděli, a potom řekl: Snad naleznu pomoc. A dnes přinesl tento balíček, abychom ti jej dali; nevím, co to jest; podívej

se, prosím tě ...“ I podal Otíkovi balíček zapečetěný a dosti těžký.

Dychtivě roztrhl Otík obálku, z nížto nejdříve vypadl dopis. Byl velmi dojat, když jej otvíral a četl:

„Drahý Otíku! Nezlob se, že Tě obtěžuji obchodní záležitostí. Vstoupil jsem do služby v závodě pana Lamberta, obchodníka s obrazy. Přichází k němu mnoho malířův, od nichžto slýchám často nářek na špatné barvy, jakéž se ve zdejších obchodech prodávají. Vzniklo ve mně přání, zaříditi si obchod s nejvýbornějšími potřebami malířskými, až někdy budu samostatným. Rád bych k účelu tomu seznal jakost nejlepších cizozemských výrobků, i prosím Tě tedy jakož dávného přítele, abys laskavě vyzkoušel výběr jemných francouzských barev, které Ti posílám, a pak mi podal zprávu, jak Ti sloužily. Srdečně Tě pozdravuje Tvůj nezměněný, oddaný přítel

Čeněk Ostruha.“

„Ještě jsi nedočetl?“ podivil se Kopecký za velmi dlouhou chvíli, když Otík stále ještě držel Čeňkův list, hluboko hlavu skláněje.

Otík se rychle vzpamatoval a jal se rozbalovati papíry na zásilce, na kterou byl Kopecký nedočkavě zvědav.

Byly to samé tuby barev malířských; oba jinoši brali jednu po druhé do rukou, dychtivě se dívajíce na nápisy.

„Pařížské! Všechen respekt! Hoj, Otíku, těmi se ti bude nějak malovati! Ach, takového přepychu si našinec dovoliti nemůže!“ vzdychl si Kopecký toužebně, však bez závisti.

Otík neodpovídal. Kladl tubu vedle tuby, a když je všecky seřadil, jal se čísti nápisy na nich znova od za-

čátku: bylyť to nejdražší, nejkrásnější druhy barev červených a bílých, právě těch, které na obraze jeho byly tak nažloutlé a našedlé; více než cokoli jiného pravily mu tyto barvy, jak věrně na něj pamatoval a bedlivě se na jeho klopoty vyptal upřímný přítel, nevděčně odstrčený, a jak se o svízele jeho srdečně s ním sdílel.

„Podivíne!“ zasmál se posléze Kopecký zamlklému druhu. „co znamená tvé mlčení? — Trváš na svém, že nebudeš již malovati? Netěší tě naprosto, že se o to tak výbornými barvami můžeš pokusiti? Nu, jaký jest teď tvůj úmysl?“ Tak dorážel veselý přítel na Otíka, ale když se naň blíže podíval, viděl, že má oči plné slz, že se mu chvějí rty a že nemůže promluviti hlubokým pohnutím.

„Již budu malovati!“ pravil nyní Otík nehanbě se za hlas slzami stísněný, uchopil klobouk, vzal Kopeckého pod paží a kvapil s ním jako na křídlech k svému profesoru.

Za několik neděl stál Otík s bušícím srdcem opět za dveřmi profesorovými a klepal nesměle několikráte na ně. Slyšel, že profesor s někým uvnitř hovoří, pak vrzly jakési dvéře, něčí krok se vzdálil, a potom teprv se ozvalo profesorovo: „Vstupte!“

Otík vešel.

U okna stál jasně osvětlen dokončený jeho obraz v pěkném zlaceném rámci. Otík se zarděl až po vlasy, neboť jej pohled na vlastní jeho práci až překvapil: tak ohnivě svítily krásně malované kaktové květy, tak něžně se bělalo za nimi sněhobílé jíní, jímž paprsky slunce napolo pronikaly mezi mříží lehýnce nastíněnou, za ledovými květy jen napolo viditelnou, a tak ladně obemykala zářivé okénko šerá klenba chudobné světničky.

Otík byl tak zaujat zkoumavým pohledem na hotovou práci svou, že zapomněl profesora pozdraviti neb aspoň

mlčky se mu pokloniti. Profesor pln jsa laskavosti spokojeně se usmíval.

„Myslím, milý Želanský,“ pravil za nějakou chvíli, že si můžete gratulovati ku zdaru svého obrazu; učinil jste veliký pokrok, to svědectví vám dávám radostně.“

„Děkuji vám, pane profesore,“ odpověděl Otík se zrakem skromně sklopeným; „pravil jsem vám již, jak dlouho jsem se marně namáhal, abych docílil stkvělé barvitosti, která jest při tomto předmětu hlavní věcí, a jak mi teprv jemné francouzské barvy rázem pomohly; není tedy mou zásluhou —“

„Skromnost vaše vám sluší,“ vpadl mu profesor do řeči, „ale kdybyste se nebyl dříve tak svědomitě namáhal a svůj předmět do nejjemnějších odstínů tak pečlivě prostudoval, nebyl byste nyní ani těmito výtečnými barvami docílil tak znamenitého účinku. Ostatně, kdo nemá velikých vloh od zlaté přírody, ten, milý příteli, ani s vaší železnou pilností by nevymaloval takového obrazu, i kdyby mu andělé snesli na paletu barvy duhy nebeské. Přeji vám štěstí, milý mladý příteli; váš obraz vzbudí velikou pozornost na výstavě, neboť pán, jenž jej objednal, dal své svolení, aby obraz, jenž jest nyní již jeho majetkem, byl tam vyvěšen.“

„Ten pán tedy — —“ zajíkal se Otík rozpačitě, pohlížeje na profesora s nadějí i s bázní.

„Byl před chvílí zde, aby se na obraz podíval, jak bylo umluveno,“ pravil profesor; „nuže, ten pán jej přijal a zaplatil. Zde máte peníze.“

„Děkuji,“ pravil Otík stále ještě v nejistotě, „děkuji vám i neznámému pánovi. Avšak, pane profesore, odpusťte, — především rád bych věděl, — zdali ten pán — byl spokojen?“

Profesor se usmál. „Zbytečná otázka. Podívejte se na peníze.“

Otík uposlechl; prohlédl bankovky, jež mu před chvílí profesor byl podal: byly to tři stovky. S úžasem vzhlédl k profesorovi, a ten přívětivě pravil: „Jak víte, bylo ujednáno, že vám onen pán doplatí dvě stě zlatých; avšak obraz se mu tak velice líbil, že vám zde zanechal tři sta místo dvou."

„A kdo jest onen pán?" zvolal pohnutým hlasem Otík, všecek jsa rozjařen; „proč nechce, abyste mi jej jmenoval? Jak rád bych poznal muže, jenž jest mi tak laskavým přítelem? Jak rád bych mu řekl, že mě dobrota jeho zachránila, když jsem již zoufale byl odhodlán opustiti dráhu uměleckou a pustiti se na jinou, kde bych se byl dostal na teskné zcestí, kde bych byl nešťastným se stal a duševně zahynul? Ó nechť mi jej tajíte, vím přece, kdo to jest! Jakž by byl mohl objednati tento obraz, jakž by se byl dověděl, že se oň pokouším, kdyby mu o tom nebyl pověděl přítel můj? Tím přítelem byl Čeněk Ostruha, a kupcem mého obrazu jest jeho pán, obchodník Lambert!"

„Mýlíte se! Nesmím vám kupce prozraditi," pravil profesor s pohledem na dvéře do vedlejšího pokoje, „ale pan Lambert jím není; jest to kdosi jiný."

„Kdo by to mohl býti?" udiven přemítal Otík; „kdyby Čeněk sám byl samostatným a vládl nějakým jměním, byl bych jist . . ."

„A kdyby si chtěl utrhovati se své mzdy po kolik let," pohnutě doložil profesor, „kdyby mu pan Lambert byl dal na to zálohu, aby vyhověl jeho nejvroucnějšímu přání?"

— „Ó, nyní rozumím! Čeňku!" volal Otík s radostným pláčem a jedním skokem byl u tajemných dveří, ty se však již jemu vstříc otevřely, a oba přátelé si leželi v náručí.

„Čeňku! Té oběti od tebe nemohu přijati! Příteli, nepřijímám, loupež bych tím spáchal na tobě!“ vroucně a prosebně naléhal Otík.

„Koupě jest uzavřena zde s panem profesorem,“ s laskavým důrazem bránil se Čeněk; „od svého práva k tomuto obrazu již neupustím.“

„Jen přijměte, Želanský, co vám přítel podává,“ dobrotivě žertoval profesor, „vždyť jest to kupec, který bude dělati dobré obchody a brzy několik domů si vystaví! Přejte mu, aby mohl i jako obchodník sloužiti tomu umění, které od mládí s vámi společně miloval! Nejdříve vás přesvědčil, jak prospěšným jest obchod, jenž důmyslně nám opatřuje výtečné výrobky nejdalších konců světa, a nyní chce zkusiti, jak pěkně může měšec obchodem naplněný povzbuzovati umění i každou krásnou snahu! Ale co vám zde povídám, již si raději povězte sami.“

Profesor odešel a zůstavil oba přátele sobě samým.

„Čeňku!“ naléhal znova Otík, „jak bych mohl přijati ovoce tvého trudného namáhání za tento první obrázek svůj, jenž jest přece vlastně pouhou hříčkou?“

„Ale vždyť jest to naše komůrka,“ zvolal Čeněk, „náš útulek, kde jsem býval tak šťasten při tobě! A hle, to jest tvůj trnitý zde osud, rozvitý vzdor mrazu a mřížím v nejspanilejší nádherné květy! Za jakou cenu byl by mi taký obraz příliš drahým? Pan Lambert chtěl mi jej již odkoupiti za cenu mnohem vyšší, ale já, Otíku, bych ho nedal za celičký svět!“ A chopiv milovaného přítele oběma rukama kolem šíje, udusil další jeho námitky svými políbeními.

* * *

Uplynula řada let. V salonech pana Čeňka Ostruhy, obchodníka s obrazy a s malířskými potřebami, scházívá se vybraná společnost učencův, umělcův a vůbec lidí zasloužilých, kteří všichni ctí v hostiteli svém pravého vzdělance a mecenáše. Nejvítanějším hostem jeho bývá Otík Želanský, proslulý malíř.

Mezi obrazy, zdobícími stěny skvostného příbytku páně Ostruhova, na čestném místě nad křeslem domácího pána, samojediný uprostřed živého věnce břečtanu, jenž ze dvou mramorových váz vyrůstá, stkví se neveliký obraz, představující rozkvetlý kaktus krásně na zamrzlém a zamříženém okénku chudobné umělcovy komůrky.

